

**Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги
Юристлар малака ошириш Маркази**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА АДВОКАТЛИК ФАОЛИЯТИНИ
ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ**

Маърузалар курси

Тошкент - 2023

Юристар малакасини ошириш маркази “Хусусий- ҳуқуқий фанлар кафедраси йиғилишида муҳокама қилинган ва маъқулланган (2023-йил 19-март, 9-сон баённома).

М.Насуллаев. Ўзбекистон республикасида адвокатлик фаолиятини ташкил этишнинг ҳуқуқий асослари: маърузалар курси. – Тошкент: Юристар малакасини ошириш маркази, 2023. – б.

Маърузалар курсида Ўзбекистон Республикасида адвокатлик фаолиятини юритишда ва уни такомиллаштиришда соҳага тааллуқли қабул қилинган қонунлар, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармони ва қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва фармойишлари, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қарорлари ва буйруқлари, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг йўриқнома ва кўрсатмалари шунингдек, хорижий давлатларда халқаро адвокатлик соҳасига оид юридик адабиётлар ҳамда халқаро адвокатлик амалиётини ёритиб берган манбалардан фойдаланилган тарзда ўқув контентлари маърузаларини умумлаштириш асосида тузилган.

Мазкур маърузалар курсидан юристар малакасини ошириш марказининг адвокат, ҳуқуқ маслаҳатчиси тингловчилари, шу соҳада илмий тадқиқот ишларини олиб боровчи тадқиқотчилар, адлия органлари ва адвокатура ходимлари ва шу соҳага қизиқувчи ҳуқуқ мутахассислари, ҳамда юридик таълим муассасалари талабалари фойдаланишлари мумкин.

Тақризчилар:

1. Тошкент давлат юридик университети доценти, ю.ф.ф.д. (PhD) А. Юлдашов;
2. Юристар малакасини ошириш маркази “Хусусий -ҳуқуқий фанлар” кафедраси уқитувчиси ю.ф.ф.д. (PhD) В. Усмонов.

© М.Насуллаев, 2023.

© Юристар малакасини ошириш маркази, 2023.

МУНДАРИЖА

1-Маъруза: Адвокатлар палатасининг адвокатлик фаолиятини ташкил этишдаги тугган ўрни	4
2-Маъруза: Адвокатларнинг касбий маҳоратни оширишда касб этикаси қоидаларига риоя этилиши	16
3-Маъруза: Адвокатларнинг судларга мурожаат қилиш шакллари ва тартиби.....	21
4-Маъруза: Халқаро миқёсдаги адвокатлик фаолиятини олиб боришга қўйилган талаблар.....	33
5-Маъруза: Адвокатлик фаолиятида халқаро юридик хизмат кўрсатиш асослари ва вужудга келадиган айрим масалалари	61
6-Маъруза: Адвокатнинг оилавий-мулкӣ муносабатларидан келиб чиқадиган низоларни ҳал этишдаги иштироки.....	72
7-Маъруза: Фуқаролик ва иқтисодий ишлар бўйича адвокатнинг суд музокараларида иштироки.....	75
Иловалар.....	81

1-Маъруза: Адвокатлар палатасининг адвокатлик фаолиятини ташкил этишдаги туган ўрни

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Адвокатура институти самарадорлигини тубдан ошириш ва адвокатларнинг мустақиллигини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2018 йил 14 май куни ПФ-5441-сонли фармони қабул қилинган эди. Бу фармоннинг мақсади Адвокатура тизимини тубдан такомиллаштириш, профессионал юридик ёрдам сифатини ва адвокат касбининг нуфузини ошириш, шунингдек, суд ишини юритишда тенглик ва тортишув принципларини тўлиқ рўёбга чиқаришдан иборатдир.

Бу борада 2018 йил 1 июлдан бошлаб қуйидагилар белгиланди

-адвокат низоларни судгача ҳал қилиш, томонларни яраштириш бўйича чоралар кўриш, шунингдек ҳакамлик судьяси сифатида фаолият юритиш ҳуқуқига эга бўлади, адвокат томонлардан бирининг вакили бўлган ҳолатлар бундан мустасно.

-адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни олиш учун адвокатлик тузилмасида мажбурий стажировка ўташ муддати олти ойдан уч ойга қисқартирилади, бунда давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати ходимлари ва судья, терговчи ёки прокурор лавозимида камида уч йил фаолият юритган шахслар мажбурий стажировкадан озод этилади.

-лицензияни тугатиш учун асос бўладиган адвокат томонидан узрли сабабларсиз ўз касб мажбуриятларини бажармаслик муддати амалдаги уч ойдан олти ойга узайтирилади.

-суднинг адвокатни жиноят содир этишда айбдор деб топиш тўғрисидаги айблов ҳукми кучга кирган тақдирда, судья бир сутка ичида Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигини ва Адвокатлар палатасини белгиланган тартибда ёзма хабардор қилади.

-фаолият юритаётган адвокатлар ва янгидан адвокат мақомини олган шахслар Адвокатлар палатаси томонидан Адлия вазирлиги билан биргаликда белгиланган ҳар бир танланган мутахассислик бўйича алоҳида лицензия асосида юридик ёрдам кўрсатадилар. Бунда фаолият юритаётган адвокатларнинг лицензияларини қайта расмийлаштириш уларни танлаган мутахассисликлари бўйича қайта аттестациядан ва йиғимларни тўлашдан озод этган ҳолда амалга оширилади;

адвокат томонидан адвокатура тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, Адвокатнинг касб этикаси қоидалари талаблари, адвокатлик сири ва адвокат қасамёди мунтазам равишда ёки бир марта қўпол равишда бузилганда,

адвокатнинг шаъни ва кадр-қимматига доғ туширадиган ҳамда адвокатуранинг обрўсини туширадиган қилмиш содир этилганда, шунингдек, лицензиясининг амал қилиши тўхтатиб турилган шахс лицензиянинг амал қилиши тўхтатиб турилишига олиб келган ҳолатларни лицензиянинг амал қилиши тўхтатиб турилган муддатларда бартараф этмаганда, лицензиянинг амал қилишини тугатиш Олий малака комиссияси хулосасига асосан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг мурожаати бўйича фақат суд томонидан амалга оширилиши белгиланди

адвокат мақомини олиш бўйича малака имтиҳонини такроран топшириш муддати бир йилдан олти ойгача қисқартирилди.

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисида Низомнинг мазмун моҳияти

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисида Низомнинг Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари (бундан кейинги ўринларда малака комиссиялари деб юритилади) ваколатларини ва уларнинг фаолиятини ташкил этиш тартибини белгилайди.

Малака комиссияларини ташкил этиш мақсад ва вазифалари

Малака комиссиялари қуйидаги ваколатларга эга, адвокат мақомига эга бўлишга талабгор шахслардан (бундан кейинги ўринларда талабгор деб юритилади) малака имтиҳонини қабул қилиш, адвокат қасамёдини қабул қилиш, адвокат мақомини тўхтатиб туриш ва тиклаш, адвокатга малака даражаси бериш, адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан мурожаатларни кўриб чиқиш, адвокатлар томонидан қонунчилик ҳужжатлари талаблари, Адвокатларнинг касб этикаси қоидалари, адвокатлик сири ва адвокат қасамёди бузилганлиги тўғрисидаги интизомий иш юритишни кўриб чиқиш учун тузилади.

Адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан *мурожаатлар деганда* жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг тақдимномалари ва хат-хабарлари, адвокатларнинг хатти-ҳаракатларига оид бошқа мурожаатлар тушунилади.

Малака комиссиялари Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармаларининг (бундан кейинги ўринларда ҳудудий бошқармалар деб юритилади) ва Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармаларининг (бундан кейинги ўринларда адлия органлари деб юритилади) қўшма қарорлари билан ҳамкасблари орасида ҳурматга сазовор адвокатлар, шунингдек ҳуқуқ соҳасидаги тажрибали мутахассислар орасидан тоқ миқдорда тузилади.

Малака комиссиялари ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишларига, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишларига ҳамда бошқа қонунчилик ҳужжатларига, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳузуридаги Олий малака комиссияси тўғрисидаги Низомига (рўйхат рақами 1920, 2009 йил 14 март), Адвокатларнинг касб этикаси қоидаларига, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси қарорларига ва мазкур Низомнингга амал қилади.

Малака комиссиялари масалаларни кўриб чиқиш ва улар бўйича қарорлар қабул қилишда ҳудудий бошқармалар ва адлия органлари, уларнинг юқори турувчи тузилмалари, бошқа ташкилотлар, шунингдек, мансабдор шахслар ва фуқаролардан мустақилдир.

Малака комиссияларининг моддий-техника ва молиявий таъминоти ҳудудий бошқармалар томонидан амалга оширилади.

Малака комиссияларининг ваколатлари

Малака комиссиялари ўз зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун:

талабгорлар, адвокатлар ва бошқа манфаатдор шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқади;

зарур бўлганда, манфаатдор шахслар ва тегишли ташкилотлардан кўшимча ҳужжатларни сўраб олади;

талабгорлар томонидан малака имтиҳонлари топширилиши натижалари бўйича қарорлар қабул қилади;

талабгорлар томонидан адвокат қасамёди қабул қилиниши натижалари бўйича қарорлар қабул қилади;

адвокат мақомини тўхтатиб туриш ва тиклаш тўғрисида қарорлар қабул қилади;

адвокатга малака даражаси бериш ва уни бекор қилиш тўғрисида қарорлар қабул қилади;

адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан мурожаатларни кўриб чиқиш натижалари бўйича интизомий иш юритишни қўзғатиш ёки интизомий иш юритишни қўзғатишни рад қилиш ҳақида қарорлар қабул қилади;

адвокатларга нисбатан интизомий иш юритишни кўриб чиқиш натижалари бўйича қарорлар қабул қилади.

Малака комиссиялари ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни бажаришда:

малака комиссияси кўриб чиқиши учун киритилган масалаларни ҳар томонлама ва ҳолисона кўриб чиқишга;

қонунчилик ҳужжатларига, адвокатлик фаолиятининг асосий принципларига қатъий риоя этишга;

адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва ҳимоясини, адвокатнинг дахлсизлигини, адвокатнинг фаолиятига аралашмасликни таъминлашга;

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳузуридаги Олий малака комиссиясининг (бундан кейинги ўринларда Олий малака комиссияси деб юритилади) қарорларини ижро этишга мажбурдир.

Малака комиссияларининг фаолиятини ташкил этиш

Малака комиссияларининг таркиби ҳудудий бошқармалар ва адлия органлари раҳбарларининг қўшма қарорлари билан ҳамкасблари орасида ҳурматга сазовор адвокатлар, шунингдек ҳуқуқ соҳасидаги тажрибали мутахассислар орасидан 7 — 9 кишидан иборат таркибда икки йил муддатга тасдиқланади.

Бунда 7 кишидан иборат комиссия аъзоларининг камида 4 нафари адвокат

9 кишидан иборат комиссия аъзоларининг камида 5 нафари адвокат бўлиши лозим.

Малака комиссиялари таркибига келишув асосида суд, адлия органлари ҳамда бошқа ташкилотларнинг ҳуқуқ соҳасидаги тажрибали ходимлари жалб этилади.

Малака комиссияси раиси ва ўринбосари комиссиянинг биринчи йиғилишида аъзолар умумий сонининг оддий кўпчилик очиқ овоз бериши орқали малака комиссияси аъзолари орасидан сайланади. Малака комиссия раислиги ва унинг ўринбосарлигига номзодлар овоз беришда қатнашмайдилар.

Малака комиссияси раисининг ўринбосари малака комиссиясининг мажлисида раис ҳозир бўлмаган ҳолларда раислик қилади.

Бир шахс бир вақтнинг ўзида малака комиссиясининг ва Олий малака комиссиясининг аъзоси бўлиши мумкин эмас.

Малака комиссиялари аъзолигига адвокатлардан номзодлар адвокатларнинг тегишли давлат реестрига киритилган ва адвокатлик фаолияти бўйича камида беш йиллик иш стажига эга бўлган адвокатлар орасидан тақдим этилади.

Адвокатлар палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари ходимлари, уларнинг яқин қариндошлари малака комиссиясининг аъзоси бўлиши мумкин эмас.

Қуйидаги ҳолатларда комиссия аъзоси комиссия таркибидан чиқарилади:

ўз аризасига биноан;

комиссия аъзоси томонидан мазкур Низомнинг талаблари қўпол равишда бузилганда;

адвокат мақоми тўхтатилган ёки тугатилганда

комиссия аъзоси соғлиғининг ҳолатига кўра вазифаларини бажариш имкони бўлмаганда;

комиссия аъзоси бўлган суд, адлия органлари ва бошқа ташкилотлар ходимининг иш жойи ўзгарганда ёки ходим ишдан бўшатиладиганда;

комиссия аъзоси комиссия йиғилишларида сурункали 3 марта узрли сабабларсиз иштирок этмаган тақдирда.

Малака комиссиясининг мажлислари заруратга қараб, лекин бир ойда камида бир марта ўтказилади. Малака комиссиясининг раиси комиссия мажлиси ўтказилишидан камида **етти кун** олдин мажлисининг кун тартиби, санаси, вақти ва жойини белгилайди.

Малака комиссиясининг қарорлари унинг мажлисида қатнашаётган малака комиссияси аъзоларининг оддий кўпчилик овози билан, очиқ овоз бериш орқали манфаатдор шахслар иштирокисиз қабул қилинади. Овозлар **тенг бўлганда**, раислик қилувчининг овози ҳал қилувчи овоз ҳисобланади.

Малака комиссиясининг қарорлари улар **қайси мажлисда** қабул қилинган бўлса, ўша мажлисда раислик қилувчи томонидан эълон қилинади

Малака комиссиясининг ишини юритиш ҳудудий бошқарма раҳбари томонидан тайинланадиган малака комиссиясининг масъул котиби (бундан кейинги ўринларда масъул котиб деб юритилади) зиммасига юклатилади. **Масъул котиб** малака комиссиясининг ва Олий малака комиссиясининг аъзоси бўлиши мумкин эмас.

Малака имтиҳонини топшириш учун зарур бўлган ҳужжатлар

Талабгор малака имтиҳонини топшириш учун доимий яшаш жойидаги ҳудудий бошқармага қуйидаги ҳужжатларни тақдим этади:

малака имтиҳонини топшириш тўғрисидаги ариза;

Ўзбекистон Республикаси фуқароси паспортининг нусхаси;

олий юридик маълумот тўғрисидаги диплом (нусхаси олиниб, асли қайтарилади);

меҳнат дафтарчаси (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқланган нусхаси;

талабгор тўғрисидаги маълумотлардан иборат бўлган шахсий варақа;

талабгор стажировка ўтаган адвокатлик тузилмаси томонидан берилган тавсифнома;

3 x 4 см ҳажмдаги (сўнги 12 ой ичида олинган) 2 дона рангли фотосурат;

талабгорнинг судланганлиги ёки судланмаганлиги ҳамда муомалага лаёқатлилиги тўғрисида маълумот.

Малака имтиҳонини топшириш учун зарур бўлган ҳужжатлар талабгор томонидан ҳудудий бошқармага бевосита, почта алоқа воситаси орқали ёки уларнинг олингани тўғрисидаги билдиришнома билан электрон шаклда тақдим этилади.

Талабгор томонидан малака имтиҳонини топшириш учун тақдим этилаётган ҳужжатлар рўйхат бўйича бевосита, почта алоқаси воситаси орқали ёки электрон шаклда масъул котиб томонидан қабул қилинади, рўйхат нусхаси ҳужжатлар қабул қилиб олинган сана тўғрисида белги қўйилган ҳолда талабгорга юборилади (топширилади)

Малака имтиҳонини топшириш учун материалларни тайёрлаб бўлганидан кейин масъул котиб уларни малака комиссиясининг раисига масалани комиссия мажлисининг кун тартибига киритиш учун тақдим этади.

Масъул котиб томонидан талабгор тақдим этган ҳужжатлар ўрганиб чиқилгандан кейин улар талабгорга қуйидаги ҳолларда қайтариб берилиши мумкин:

талабгор малака имтиҳонини топшира олмаган кундан эътиборан олти ой ўтмасдан такроран малака имтиҳонини топшириш учун мурожаат қилса;

ҳужжатларнинг тўлиқ рўйхатини топширмаса ёки уларни лозим тарзда расмийлаштирмай тақдим этса;

юримдик мутахассислик бўйича камида икки йиллик иш стажига эга бўлмаса, шу жумладан адвокатлик тузилмасида камида уч ойлик стажировкадан ўтмаган бўлса, стажировка ўташдан озод қилинган шахслар бундан мустасно;

талабгор тақдим этган ҳужжатларда нотўғри ёки бузиб кўрсатилган маълумотлар мавжуд бўлса;

агар лицензиясининг амал қилиши тугатилган шахснинг Ўзбекистон Республикасининг «Адвокатура тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ талабгор бўлишга ҳақли бўлмаган уч йиллик муддат ўтмаган бўлса;

талабгор белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган, шунингдек, унинг судланганлик ҳолати тугалланмаган ёки судланганлиги олиб ташланмаган бўлса;

агар талабгор ўз ҳужжатларини қайтариб бериш тўғрисида ариза билан мурожаат этса.

Ҳужжатлар талабгорга сабабларини кўрсатган ҳолда масъул котиб томонидан қайтариб берилади. Ҳужжатлар қайтариб беришнинг барча сабаблари бартараф этилгандан кейин такроран тақдим этилиши мумкин.

Адвокат мақомини тўхтатиб туриш ва тиклаш

адвокат адвокатлик фаолияти билан бирга олиб бориб бўлмайдиган доимий лавозимга сайланганда ёки тайинланганда — иш даврига;

таълим муассасаларига, шу жумладан кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш курсларига ўқишга кирганда — ўқиш даврига, бироқ кўпи билан уч йилга;

ҳомиладорлик ва туғиш, уч ёшгача бўлган болани парвариш қилиш бўйича таътиллер берилганда — таътил вақтига;

адвокат ёки унинг яқин қариндоши оғир касаллиги сабабли вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик туфайли тиббий хулоса тақдим этилганда — соғайгунча, бироқ кўпи билан бир йилга;

адвокат қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда бедарак йўқолган деб топилганда — бедарак йўқолган деб топиш ҳақидаги қарор суд томонидан бекор қилингунига қадар бўлган даврга;

адвокат ҳарбий хизматга чақирилганда — ҳарбий хизматни ўташ даврига;

суд томонидан адвокатга нисбатан тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини қўллаш тўғрисида қарор қабул қилинганда, агар суднинг мазкур қарори Қонуннинг 16-моддасига мувофиқ лицензиянинг амал қилишини тугатиш учун асос бўлмаса, — тиббий йўсиндаги мажбурлов чоралари суд томонидан бекор қилингунига қадар ёки ўзгартирилгунига қадар бўлган даврга;

адвокатлик тузилмаси тугатилганда ёки адвокат ундан чиққанида — адвокат томонидан уч ойдан ошмайдиган муддатда амалга ошириладиган бошқа адвокатлик тузилмаси ташкил этилгунига қадар ёхуд мавжуд адвокатлик тузилмаларидан бирига киргунига қадар бўлган даврга.

Адвокатда адвокатлик фаолияти билан бир ойдан ортиқ муддатга шуғулланишдан озод қилинишига қонунчилик ҳужжатларида назарда тутилган бошқа асослар мавжуд бўлганда, адвокатнинг мақоми унинг аризасига биноан бундай озод қилиниш муддатига тўхтатиб турилиши мумкин.

Адвокатлик мақомини тўхтатиб туриш ҳақидаги қарор қабул қилинган кундан эътиборан адвокат мақоми тўхтатилади.

Адлия органи уч кунлик муддат ичида малака комиссияси орқали адвокатнинг гувоҳномасини олиб қўяди, бундан адвокат бедарак йўқолган деб топилган ҳол мустасно ва Адвокатлар палатасининг тегишли ҳудудий бошқармасига адвокат мақоми тўхтатилганлиги ҳақида хабар беради. Адвокат мақомининг тўхтатиб турилиши адвокатнинг Адвокатлар палатасига аъзолиги тўхтатиб турилишига сабаб бўлади.

Адвокат мақомининг тўхтатиб турилиши мазкур адвокатга нисбатан қонунда назарда тутилган кафолатларнинг амал қилиши тўхтатилишига олиб келади, Қонун 10-моддасининг учинчи ва тўртинчи ҳамда Ўзбекистон

Республикаси «Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги Қонунининг 6-моддаси тўртинчи ва бешинчи қисмларда назарда тутилган кафолатлар бундан мустасно.

Шахс адвокат мақомини тўхтатиб туриш учун асос бўлган ҳоллар тугатилганидан кейин уч ой ичида адвокатлик фаолиятига киришиши керак. Мазкур талабни бажармаслик лицензиянинг амал қилиши Қонуннинг 16-моддасида белгиланган тартибда тугатилишига сабаб бўлади.

Адвокат мақомини Низомнинг 36¹-бандининг иккинчи – тўртинчи бандларида кўрсатилган асослар бўйича тўхтатиб туриш адвокатнинг ёзма аризаси ҳамда адвокат адвокатлик фаолияти билан бирга олиб бориб бўлмайдиган доимий лавозимга сайланган ёки тайинланганлиги, таълим муассасаларига, шу жумладан кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш курсларига ўқишга кирганлиги, ҳомиладорлик ва туғиш, уч ёшгача бўлган болани парвариш қилиш бўйича таътиллер берилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида ҳолларда амалга оширилади.

Адвокат мақомини Низомнинг 36¹-бандининг бешинчи хатбошисида асос бўйича тўхтатиб туриш адвокатнинг ёзма аризаси, бундай ариза тақдим этишнинг имкони бўлмаган тақдирда, яқин қариндошларининг ёзма аризаси ёки адвокатлик тузилмасининг мурожаати ва тиббий хулоса асосида амалга оширилади.

Адвокат мақомини унинг яқин қариндоши оғир касаллиги сабабли тўхтатиб туришга яқин қариндошни парвариш қилиш адвокатлик фаолиятини амалга оширишга тўсқинлик қилган тақдирда йўл қўйилади.

Адвокат мақомини Низомнинг 36¹-бандининг олтинчи ва саккизинчи хатбошиларда кўрсатилган асослар бўйича тўхтатиб туриш тегишли равишда суднинг адвокатни бедарак йўқолган деб топиш ҳақида ҳамда суднинг адвокатга нисбатан тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини қўллаш тўғрисида қонуний кучга кирган қарорларига кўра адвокатнинг яқин қариндошлари ёзма аризаси ёки адвокатлик тузилмасининг мурожаати асосида амалга оширилади.

Адвокат мақомини Низомнинг 36¹-бандининг еттинчи хатбошисида кўрсатилган асос бўйича тўхтатиб туриш адвокатнинг ёзма аризаси ёки адвокатлик тузилмасининг мурожаатига кўра тегишли муҳофаа ишлари бўлими маълумотномаси асосида амалга оширилади.

Адвокат мақомини Низомнинг 36¹-бандининг ўнинчи хатбошисида кўрсатилган асос бўйича тўхтатиб туриш адвокатлик тузилмасининг тугатилаётганлиги ёки адвокат ундан чиққанлиги ҳақидаги ёзма билдиришномаси асосида амалга оширилади. Бунда, адвокат мақоми адвокат адвокатлик тузилмаси тугатилиши ёки ундан чиққанидан сўнг кейинги иш кунидан кечиктирмасдан бошқа мавжуд адвокатлик тузилмасига кирган тақдирда тўхтатилмайди.

Адвокат мақомини тиклаш малака комиссияси қарори билан адвокат мақомини тўхтатиб туриш учун асос бўлган ҳоллар тугатилганидан кейин амалга оширилади.

Адвокат мақоми тўхтатиб турилган шахс мазкур Низомнингнинг 36¹-банди **ўн бешинчи хатбошисида** кўрсатилган муддат ўтишига камида ўн кун қолганида тегишли малака комиссиясига адвокат мақомини тиклаш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилади. Аризага адвокат мақомини тўхтатиб туриш учун асос бўлган ҳоллар тугатилганлигини тасдиқловчи тегишли ҳужжатлар илова қилинади.

Малака комиссияси кўрсатилган муддатда аризани кўриб чиқади ва тегишли қарор қабул қилади. Малака комиссиясининг адвокат мақомини тиклаш ҳақидаги қарори у қабул қилинган куннинг эртасидан кечиктирмасдан адлия органига юборилади.

Адвокатга нисбатан интизомий иш юритиш

Интизомий иш юритишни кўзғатиш учун қуйидагилар асос бўлади:

адвокатура тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатларининг, Адвокатларнинг касб этикаси қоидалари, адвокатлик сирининг ва адвокат қасамёдининг адвокат томонидан бузилиши ҳудудий бошқарма ёки адлия органи томонидан аниқланганлиги;

адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан мурожаатлар суднинг адвокатга нисбатан чиқарган хусусий ажрими.

Ҳудудий бошқарма ёки адлия органига келиб тушган адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан мурожаатлар, суднинг адвокатга нисбатан чиқарган хусусий ажрими малака комиссиясига кўриб чиқиш учун киритилади.

Ҳудудий бошқарма ёки адлия органига келиб тушган мурожаатларда кўрсатилган масалаларни ҳал этиш малака комиссияси ваколати доирасига кирмаган тақдирда, мурожаатлар беш кунлик муддатдан кечиктирмай тегишли давлат органларига, бошқа ташкилотларга ва мансабдор шахсларга юборилиб, бу ҳақда мурожаат этувчига ёзма ёхуд электрон шаклда хабар қилинади.

Ҳудудий бошқарма ёки адлия идорасига келиб тушган мурожаатда жиноят тўғрисидаги хабар мавжудлиги ҳақида етарли асослар мавжуд бўлса, тегишли ҳудудий бошқарма ёки адлия органи раҳбари мурожаат келиб тушган куннинг эртасидан кечиктирмай мурожаатни тегишли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органга юборишни таъминлайди ва мурожаат нусхасини малака комиссияга тақдим қилади.

Интизомий иш юритишни кўзғатиш масаласини кўриб чиқиш тўғрисидаги ва адвокатнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан мурожаатлар ҳудудий бошқарма томонидан рўйхатга олинади ва барча ҳужжатлар билан бирга масъул котибга топширилади. Масъул котиб уларни

қабул қилиб олган куннинг эртасидан кечиктирмай адвокатни бу ҳақида хабардор қилади.

Маъсул котиб комиссия аъзолари ва манфаатдор шахсларни комиссия мажлисининг ўтказилишидан камида етти кун олдин мажлис ўтказиладиган сана, вақт ва жой тўғрисида хабардор қилади.

Адвокат малака комиссияси мажлисининг ўтказиладиган санаси, вақти ва жойи тўғрисида белгиланган тартибда хабардор қилинганлигига қарамасдан малака комиссиясининг мажлисига келмаган тақдирда, малака комиссиясининг қарори билан мурожаатни кўриб чиқиш кейинги мажлисга қолдирилиши ёки унинг иштирокисиз кўриб чиқилиши мумкин.

Адвокатнинг ноқонуний ҳаракатлари юзасидан мурожаатларни кўриб чиқиш натижалари бўйича малака комиссияси интизомий иш юритишни қўзғатиш ёки интизомий иш юритишни қўзғатишни рад қилиш ҳақида қарор қабул қилади.

Малака комиссияси интизомий иш юритишни қўзғатиш ҳақида қарор қабул қилган тақдирда интизомий иш юритиш комиссиянинг мазкур мажлисида кўриб чиқади.

Агар интизомий иш юритишни кўриб чиқишда малака комиссияси интизомий иш юритиш билан боғлиқ айрим масалаларни ўрганиш талаб қилинади деган хулосага келса, комиссия қарори билан интизомий иш юритиш қўзғатилиб, ўрганишни ўтказиш ҳудудий бошқармага юклатилади.

Малака комиссия томонидан қўзғатилган интизомий иш юритиш бўйича ўрганиш Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси Бошқаруви томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ўрганиш натижалари бўйича тўпланган ҳужжатлар маъсул ходим томонидан имзоланган ва ҳудудий бошқарма бошлиғи томонидан тасдиқланган хулоса билан малака комиссиясига тақдим этилади.

Хулосада мурожаатда келтирилган важларни ўрганишда аниқланган ҳолатлар ва адвокатура тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари, Адвокатларнинг касб этикаси қоидалари, адвокатлик сир ва қасамёди бузилиши ҳолатлари батафсил ёритилиши лозим. Бунда адвокатнинг жавобгарлиги ва интизомий таъсир чоралари қўлланилишига оид тақлиф ва изоҳлар баён этилишига йўл қўйилмайди.

Ўзига нисбатан интизомий иш юритиш қўзғатилган адвокат:

интизомий иш юритиш қўзғатилишига асос бўлган барча материаллар билан танишиб чиқишга ва ўз ҳисобидан нусха олишга;

малака комиссиясига ҳолат юзасидан аниқлик киритиш учун зарур бўлган маълумотга эга бўлган шахсларни комиссия йиғилишига таклиф қилиш ва тушунтиришларини эшитиш тўғрисида илтимоснома киритишга;

интизомий иш юритиш жараёнида адвокат хизматидан фойдаланишга ҳақли.

интизомий иш юритиш ҳолатлари бўйича ёзма шаклда тушунтиришлар беришга, қўшимча маълумотлар тақдим этишга;

малака комиссияси ёки Олий малака комиссияси қарор қабул қилгунига қадар (агар бу унинг кўриб чиқиш предмети бўлса), интизомий иш кўзғатилишига сабаб бўлган шикоятни берган шахс билан ярашув чораларини кўришга;

Адвокатга нисбатан интизомий иш юритиш кўзғатиш учун асос бўлган мурожаат муаллифи:

Низомнинг 43¹-бандида назарда тutilган талабларга риоя қилган ҳолда интизомий иш юритиш кўзғатилишига асос бўлган барча материаллар билан танишиб чиқишга ва ўз ҳисобидан нусха олишга;

интизомий иш юритиш ҳолатлари бўйича ёзма шаклда тушунтиришлар беришга, қўшимча маълумотлар тақдим этишга;

малака комиссиясига ҳолат юзасидан аниқлик киритиш учун зарур бўлган маълумотга эга бўлган шахсларни комиссия йиғилишига таклиф қилиш ва тушунтиришларини эшитиш тўғрисида илтимоснома киритишга;

интизомий иш юритиш жараёнида адвокат хизматидан фойдаланишга ҳақли.

Адвокатга нисбатан интизомий иш юритишни кўриб чиқиш натижалари бўйича малака комиссияси қуйидаги қарорлардан бирини қабул қилади:

огоҳлантириш тўғрисида;

лицензиянинг амал қилишини олти ойгача муддатга тўхтатиб туриш тўғрисида маъмурий судга мурожаат қилиш ҳақида;

лицензиянинг амал қилишини тугатиш масаласини кўриб чиқиш тўғрисида Олий малака комиссиясига мурожаат қилиш ҳақида;

қўшимча ўрганишни ҳудудий бошқармага юклаш ҳақида;

интизомий жазо чоралари қўллашни рад этиш ва интизомий иш юритишни тугатиш тўғрисида.

Адвокатга нисбатан интизомий жазо ножўя хатти-ҳаракат содир этилган кундан эътиборан олти ой ўтганидан кейин, молия-хўжалик

фаолятини тафтиш этиш ёки текшириш натижалари бўйича эса, адвокат томонидан ноҳўя хатти-ҳаракат содир этилган кундан эътиборан икки йил ўтганидан кейин қўлланилиши мумкин эмас.

2019 йил 9 январдан кучга кирган Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳузуридаги Олий малака комиссияси тўғрисидаги низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди. Ҳужжат билан, жумладан, Олий малака комиссияси таркибини шакллантириш бўйича янги қоидалар белгиланган.

Эндиликда Комиссия таркиби Адвокатлар палатаси ва Адлия вазирлигининг қўшма қарорлари билан адвокатлар ҳамда ҳуқуқ соҳасида тажрибали мутахассислар орасидан 9 кишидан иборат таркибда ва 2 йил муддатга тасдиқланади. Илгари 10 кишилик таркиб 3 йил муддатга тасдиқланар эди.

Аъзоларнинг камида 5 нафари адвокат бўлиши лозим. Номзодлар адвокатура соҳасида камида 5 йиллик иш стажига эга бўлиши шарт.

Шунингдек, суд, адлия ва бошқа ташкилотларнинг тажрибали ҳуқуқшуносларини келишув асосида Комиссия таркибига жалб этиш мумкин.

Олий малака комиссияси раиси ва унинг ўринбосари Комиссиянинг биринчи йиғилишида аъзолар орасидан очиқ овоз бериш йўли билан сайланади.

Адвокатлар палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари ходимлари, шунингдек уларнинг яқин қариндошлари Олий малака комиссияси аъзоси бўлиши мумкин эмас.

2-Маъруза: Адвокатларнинг касбий маҳоратини оширишда касб этикаси қоидаларига риоя этилиши

Мазкур соҳани тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қуйидагилардан иборат:

1. Ўзбекистон Республикасининг Адвокатура тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни (3-3-1-моддалари);
2. Ўзбекистон Республикасининг адвокатлик фаолиятини лицензиялаш ва адвокатлик тузилмаларини ташкил этиш тартибини такомиллаштириш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори;
3. Адвокатлик фаолиятини лицензиялаш тўғрисидаги низоми;
4. Ўзбекистон Республикаси адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги Низом);
5. Адвокатнинг касб этикаси қоидалари.

Адвокат мақомига эга бўлиш:

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 09 январь кундаги Адвокатура тўғрисидаги Қонунинг 3 ва 3-1-моддаларига асосан Олий юридик маълумотга эга бўлган ва адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни белгиланган тартибда олган Ўзбекистон Республикасининг фуқароси Ўзбекистон Республикасида адвокат бўлиши мумкин. Белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган, шунингдек судланганлик ҳолати тугалланмаган ёки судланганлиги олиб ташланмаган шахсларнинг адвокатлик фаолияти билан шуғулланишига йўл қўйилмайди. Адвокат қуйидагилардан ташқари ҳақ тўланадиган бошқа турдаги фаолият билан шуғулланишга ҳақли эмас:

- илмий ва педагогик фаолият;
- Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасидаги ва унинг ҳудудий бошқармаларидаги фаолият;
- патент вакили ва медиатор сифатидаги фаолият;
- шартномавий-ҳуқуқий асосда давлат органларининг, хўжалик бошқаруви органларининг, давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг юридик хизмати ходими сифатидаги фаолият;
- ҳакамлик судларида ва халқаро тижорат арбитражларида (судларида) судья сифатидаги фаолият. Лицензия Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари томонидан тегишли малака комиссияларининг қарорлари асосида берилади.

Лицензия олиш учун адвокат мақомига эга бўлишга талабгор шахс юридик мутахассислик бўйича камида икки йиллик иш стажига эга бўлиши, шу жумладан адвокатлик тузилмасида (адвокатлик бюросида, адвокатлик фирмасида, адвокатлар ҳайъатида, юридик маслаҳатхонада) камида уч ой муддат стажировка ўтаган бўлиши керак ҳамда малака имтиҳонини топшириши шарт.

Давлат органлари, хўжалик бошқаруви органлари, давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг юридик хизмати ходими сифатида, судья, терговчи, суриштирувчи ёки прокурор лавозимида камида уч йил юридик мутахассислик бўйича иш стажига эга бўлган шахс адвокатлик тузилмасида стажировкадан ўтмасдан малака имтиҳонида иштирок этишга ҳақли.

Малака имтиҳонини топшира олмаган талабгор уни такроран топширишга камида олти ойдан кейин қўйилади.

Малака имтиҳонини муваффақиятли топширган талабгор лицензия олиш учун тегишли адлия органига уч ой ичида мурожаат қилиши керак. Бу муддатни ўтказиб юборган талабгор лицензия олиш учун адлия органига малака имтиҳонини такроран топширганидан кейингина мурожаат қилиши мумкин.

Адвокатлик фаолиятини лицензиялаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Белгиланган тартибда лицензия олган талабгор уч ой ичида адвокат қасамёдини қабул қилиши ва яқка тартибда ёки лицензияга эга бўлган бошқа шахслар билан биргаликда адвокатлик тузилмасини тузиши ёхуд фаолият кўрсатаётган адвокатлик тузилмаларидан бирига кириши шарт.

Талабгорга адвокатлик гувоҳномаси адвокатлик тузилмаси рўйхатдан ўтказилган ёки талабгорнинг фаолият кўрсатаётган адвокатлик тузилмасига кирганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар адлия органи томонидан олинган пайтдан эътиборан уч иш куни ичида берилади.

Талабгор адвокатлик гувоҳномаси берилган кундан эътиборан адвокат мақомини олади, Адвокатлар палатасининг тегишли ҳудудий бошқармаси адлия органи томонидан бу ҳақда уч кунлик муддатда хабардор қилинади. Шундай хабарнома олинган пайтдан эътиборан адвокат Адвокатлар палатасининг аъзоси бўлади.

Адвокатлик гувоҳномасининг шакли ва уни бериш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Адвокатнинг касб этикаси

Ўз шаъни ва қадр-қимматини сақлаши учун адвокат:

хушмуомила, одобли, жонкуяр, ҳалол, виждонли, принципиал бўлиши, юридик ёрдам сўраб мурожаат этган шахсларнинг, ишонч билдирувчи шахсларнинг (ҳимоя остидаги шахсларнинг), ҳамкасбларининг ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилиши, касб муомаласи одатларига риоя қилиши ҳамда касбга мос кийиниши;

ўз вақтида ва малакали фаолият кўрсатиши, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, қонун ҳужжатлари ва Қоидаларга риоя қилган ҳолда ҳимоянинг қонунда назарда тутилган воситалари ҳамда усулларида фойдаланиши, ўз ҳуқуқий нуқтаи назарини фаол ҳимоя қилиши, ишонч билдирувчи шахсларнинг (ҳимоя остидаги шахсларнинг) ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини фаол ҳимоя қилиши;

адвокатлик сирини сақлаши;

адвокатуранинг нуфузига ва адвокатнинг шахсий қадр-қимматига путур етказадиган ҳаракатларга йўл қўймаслиги, адвокатуранинг жамиятдаги ролини оширишга кўмаклашиши;

доимий равишда ҳуқуқ соҳасидаги билимларини кенгайтириши ва касбий малакасини ошириши зарур.

Адвокат илмий ва педагогик фаолиятдан, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ва унинг ҳудудий бошқармаларидаги фаолиятдан бошқа ҳақ тўланадиган фаолият турлари билан шуғулланишга ҳақли эмас.

Адвокат ўз касбий фаолиятини адвокатлик тузилмасининг раҳбари сифатидаги иш билан қўшиб олиб боришга ҳақли.

Ўз касбий вазифаларини бажариш бўйича зиммасига олган топшириқлар адвокат учун бошқа фаолиятга нисбатан устувор аҳамиятга эга бўлиши керак.

Адвокат қуйидагиларга ҳақли эмас: юридик ёрдам сўраб мурожаат қилган шахснинг қонуний манфаатларига зид ҳаракат қилишга, унга юридик ёрдам кўрсатишда ўз шахсий фойдасини кўзлаб, ахлоқсиз манфаатлари учун ёки ташқи таъсирида юридик ёрдам кўрсатишга;

иш бўйича ишонч билдирувчи шахснинг (ҳимоя остидаги шахснинг) иродасига зид позицияни эгаллашга ва унга қарши ҳаракат қилишга, адвокатнинг ҳимоя остидаги шахс бировнинг айбини ўз бўйнига олиб, ўзини айблаётганлигига ишончи комил бўлган ҳоллар бундан мустасно;

ишонч билдирувчи (ҳимоя остидаги) шахс айбга иқроп бўлмаган ҳолларда, унинг айби исботланганлиги тўғрисида ошкора баёнотлар беришга, шунингдек уни айбга иқроп бўлишга кўндиришга;

адвокатлик сирини ишонч билдирувчи шахснинг (ҳимоя остидаги шахснинг) розилигисиз ошкор этишга;

ўзининг реал имкониятларидан ортиқча юридик ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги топшириқни қабул қилишга;

ўз ёрдамини юридик ёрдамга муҳтож шахсларга мажбуран қабул қилдиришга, суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимлари билан шахсий алоқаларидан фойдаланиб, уларга ишни муваффақиятли ҳал қилишни ваъда қилиш билан, бошқа адвокатларнинг ролини камситиш ва бошқа номуносиб усуллар билан жалб қилишга;

иш муҳокамаси давомида процесснинг бошқа иштирокчилари шаъни ва кадр-қимматини камситувчи ва таҳқирловчи фикр билдиришга;

адвокат юридик ёрдам кўрсатувчи шахс сифатида иштирок этаётганда низо предмети ҳисобланган мулкни ва мулкий ҳуқуқларни шахсий манфаатлари йўлида ҳар қандай усул билан ўз номига ёки бошқа шахслар номига расмийлаштириш орқали эгаллашга;

иш учун зарур бўлмаган ҳолларда ва ишонч билдирувчи шахснинг (ҳимоя остидаги шахснинг) розилигисиз унинг шахсий ҳаётига тааллуқли маълумотларни олиш учун ҳаракат қилишга;

адвокатлик сирини билан боғлиқ масалалар бўйича гувоҳлик кўрсатувлари беришга;

иш бўйича сўроқ қилинган гувоҳлар, жабрланувчилар ва экспертлар билан тергов ва суддан ташқарида мунозарага киришишга;

процесс иштирокчилари ёки бошқа шахслар ҳақида иш учун зарур бўлмаган, уларни обрўсизлантирадиган ҳужжатларни талаб қилишга ва тақдим этишга;

келишув битими тузиш давомида бошқа тарафдан олинган маълумотлардан процесс давомида ва процессдан кейин мазкур тарафга қарши фойдаланишга.

Адвокатга ишонч, сирнинг сақланишига ишонч билан баҳоланади. Адвокатлик сирини ишонч билдирувчи шахснинг (ҳимоя остидаги шахснинг) дахлсизлигини билдиради.

Адвокатлик сирини адвокат фаолиятида устувор аҳамиятга эга. Сирни сақлаш муддати вақт билан чегараланмайди.

Ишонч билдирувчи шахсдан (ҳимоя остидаги шахсдан) бошқа ҳеч ким адвокатни адвокатлик сирини сақлаш мажбуриятидан озод қилиши мумкин эмас.

Адвокат ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) томонидан тақдим қилинган ахборотни қуйидаги ҳолларда ошкор қилиши мумкин:

ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс)нинг бунга розилиги, агар бундай ахборотни ошкор қилиш ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс)нинг манфаати йўлида адвокатнинг касбий вазифаларини амалга ошириш учун зарур бўлса;

ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) манфаати юзасидан бошқа адвокатлар билан маслаҳатлашувлар ўтказилганда, агар у бундай маслаҳатлашувларга эътироз билдирмаган бўлса;

адвокат ва ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) ўртасидаги фуқаровий низо ҳал қилишда ўз позициясини асослаш ёки ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) иштирок этган ҳаракатларга

асосланиб адвокатга нисбатан кўзғатилган интизомий ёки жиноят иши бўйича шахсий ҳимоясини таъминлаш учун.

Адвокатлик сирини қуйидагиларга нисбатан татбиқ этилади:

ишонч билдирувчи шахсларнинг (ҳимоя остидаги шахсларнинг) адвокатга мурожаат қилганлиги фактига, шу жумладан уларнинг исмлари ва номларига;

ишга тайёргарлик кўриши давомида адвокат томонидан тўпланган барча далиллар ва ҳужжатларга;

адвокат томонидан ишонч билдирувчи шахслардан (ҳимоя остидаги шахслардан) олинган маълумотларга;

юримдик ёрдам кўрсатиш жараёнида ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) тўғрисида адвокатга маълум бўлган ахборотга;

ишонч билдирувчи шахсга (ҳимоя остидаги шахсга) бевосита берилган ёки унга мўлжалланган ҳуқуқий маслаҳатлар мазмунига; иш бўйича барча адвокатлик иш юритувига; юримдик ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги битим (шартнома) шартларига, шу жумладан, адвокат ва ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) ўртасидаги молиявий ҳисоб-китобларга;

адвокатнинг юримдик ёрдам кўрсатиши билан боғлиқ ҳар қандай бошқа маълумотларга.

Адвокатлик сирини сақлаш мақсадида адвокат ишонч билдирувчи шахсга (ҳимоя остидаги шахсга) тегишли бўлган материаллар ва ҳужжатларни алоҳида иш юритувда (досье) олиб бориши керак.

Адвокатлик сирини сақлаш қоидалари адвокатнинг ёрдамчилари ва стажёрларига, шунингдек адвокатлик тузилмаларининг бошқа ходимларига нисбатан ҳам амал қилади.

Ҳужжатлар ишонч билдирувчи шахс (ҳимоя остидаги шахс) томонидан тақдим этилган бўлса ва ҳужжатларнинг сохталиги ҳақида маълумот мавжуд бўлмаса, адвокат уларнинг ишончлилиги учун жавоб бермайди.

3-Маъруза: Адвокатларнинг судларга мурожаат қилиш шакллари ва тартиби

Суд-ҳуқуқ ислоҳотларини амалга ошириш борасида ҳозирги пайтда судларга (иқтисодий судлар мисолида) мурожаатларни E-XSUD ахборот тизими орқали тақдим этиш Тартиби (бундан буён матнда Тартиб деб юритилади) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексини (бундан буён матнда ИПК деб юритилади) амалиётга мувофиқлаштириш, Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 18 июлдаги “Ишбилармонлик муҳитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кенг эркинлик бериш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4455-сонли Фармони ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 августдаги “Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3250-сонли Қарори ижросини таъминлаш мақсадида ишлаб чиқилган.

Мазкур Тартиб республика иқтисодий судларига мурожаатларни E-XSUD ахборот тизими орқали тақдим этиш, мазкур мурожаатлар юзасидан олиб борилган процессуал ҳаракатлар ва уларнинг натижалари юзасидан манфаатдор шахсларни хабардор қилиш муносабатларини тартибга солади. Ушбу Тартиб қоидалари бошқа ахборот тизимлари орқали иқтисодий судларга тақдим этилган мурожаатлар масалаларига татбиқ этилмайди.

“E-xsud” ахборот тизимида

Рўйхатдан ўтиш тартиби

Ўзининг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқларини ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш учун ҳар қандай манфаатдор шахс даъво аризасини (аризани), шикоятни (протестни), мурожаат ва унга илова қилинадиган ҳужжатларни судга электрон ҳужжат тарзида юбориши мумкин (ИПКнинг 3-моддаси).

Бунинг учун манфаатдор шахс www.sud.uz манзили орқали Ўзбекистон Республикаси Олий судининг расмий веб-сайтига кириши, “Судга электрон мурожаат юбориш” рукни орқали “Е-XSUD” ахборот тизимидан белгиланган тартибда рўйхатдан ўтиши лозим. “Е-XSUD” ахборот тизимидан рўйхатдан ўтишдан олдин, манфаатдор шахсдан мазкур Тартибда кўрсатилган шартлар билан тўлиқ танишиб чиқиш талаб этилади. Ушбу шартларга розилик билдирган шахс ахборот тизимидан фойдаланишга доир муайян мажбуриятларнинг бажарилишини ўз зиммасига олган ҳисобланади. Рўйхатдан ўтиш орқали “шахсий кабинет” ташкил қилган шахс ахборот тизимининг фойдаланувчиси (бундан буён матнда фойдаланувчи деб юритилади) ҳисобланади. Тизимда рўйхатдан ўтган фойдаланувчиларга кейинчалик ўзининг шахсий кабинетига кириши учун қайтадан рўйхатдан ўтиш талаб этилмайди. “Е-XSUD” ахборот тизими имкониятларидан тўлиқ фойдаланиш учун интернет браузерларининг қуйидаги версияларидан фойдаланиш зарур:

- Google Chrome – 66 версиясидан юқори;- Mozilla Firefox – 56 версиясидан юқори;

- Safari – 11 версиясидан юқори;- Opera – 50 версиясидан юқори.

Е-xsud ахборот тизими орқали судларга тақдим этиладиган мурожаатларга қўйиладиган умумий талаблар

Судларга “Е-XSUD” ахборот тизими орқали тақдим этиладиган мурожаатлар сканерлаш ускуналари ёрдамида электрон файл кўринишига келтирилиши керак. Сканер қилинган ҳар бир ҳужжат мазмунига кўра алоҳида электрон файл кўринишда сақлаш лозим (*Мисол учун, даъво аризаси уни неча саҳифадан иборатлигидан қатъий назар алоҳида битта файлга, давлат божги тўланганлигини тасдиқловчи квитанция алоҳида битта файлга, даъво аризасига илова қилинадиган бошқа ҳужжатлар, хусусан шартнома, ҳисобфактура, юк хати, талабнома, ҳисобларни ўзаро солиштирма далолатномаси ва бошқа ҳужжатлар, саҳифалари сонидан қатъий назар,*

алоҳида-алоҳида сақланади ва ҳ.к.). Мазмуни жиҳатдан ҳар хил бўлган ҳужжатларни, масалан даъво аризаси ва шартномани ёки талабнома ва давлат божи тўланганлиги тўғрисидаги банк тўлов ҳужжати битта файлга сақлаш муурожаатни ахборот тизими орқали тақдим этиш тартибига риоя этилмаган деб ҳисобланади ва муурожаатни уни тақдим этган шахсга электрон шаклда қайтарилишига асос бўлади.

Илова қилинган файллар сони судга тақдим этилаётган ҳужжатлар сонига тенг бўлиши, файлларни номлари уларни қандай ҳужжат эканлигини ва неча варақдан иборатлигини аниқлаш имконини бериши лозим (Мисол учун, 209-сонли шартнома 3 варақда).

Сканер қилинган ҳужжатларнинг сифати уларни ҳақиқийлигини тасдиқловчи белгиларни хусусан, имзо, печать, штамп, ҳужжат рақами ва санасини аниқлаш имконини берадиган даражада бўлиши керак. Ҳужжатлар судга фақат PDF форматида юборилади. Ҳар бир илова қилинган файлнинг ҳажми 10 мегабайтдан ошмаслиги керак.

Қуйидаги ҳолатларда муурожаатлар суд томонидан қабул қилинмайди ва фойдаланувчига қайтарилади, агар:

- ҳужжатлар сифатсиз сканер қилинганлиги сабабли уларни ўқишни имконияти бўлмаса;
- ҳужжатлар тартибсиз ёки тескари сақланганлиги сабабли уларни ўқишни имконияти бўлмаса;
- ҳужжат варақлари тўлиқ бўлмаса;
- барча варақлар мавжудлигини аниқлаш имкони бўлмаса (рақамланмаганлиги сабабли);
- бириктирилган файлда матн мавжуд бўлмаса;
- ҳужжатлар мазкур Тартибда назарда тутилган форматда юборилмаган бўлса;
- боғловчи матн мавжуд бўлмаса;
- суд томонидан ҳали кўриб чиқилмаган айни бир хилдаги муурожаат такроран юборилган бўлса;

- сканер қилинган бошқа-бошқа ҳужжатлар битта файлга сақланган бўлса (ҳужжатлар номланишига кўра алоҳида файлларга ажратилмаган бўлса);
- файлларнинг номлари сақланган ҳужжатларга мувофиқ бўлмаса.

Юқорида кўрсатилган асослар бўйича электрон шаклда қайтарилган муурожаатлар иқтисодий суднинг иш юритувига “Е-XSUD” ахборот тизими орқали кирим қилинмаган ҳисобланади. Муурожаатни қайтариш учун асос бўлган ҳолатлар бартараф этилганидан кейин фойдаланувчи ушбу муурожаатни “Е-XSUD” ахборот тизими орқали иқтисодий судга такроран тақдим этиши мумкин.

Муурожаати электрон шаклда қайтарилган шахс Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексига белгиланган тартибда иқтисодий судга муурожаат қилишга ҳақли.

Муурожаатни биринчи инстанция судларига юбориш

Фойдаланувчи судларга муурожаатни шахсий кабинетини орқали электрон ҳужжат тарзида тақдим этади.

Даъво ариза (ариза) тақдим этиш тартиби Фойдаланувчи даъво ариза (ариза)ни иқтисодий судга “Е-XSUD” ахборот тизими орқали тақдим этиш учун ўз шахсий кабинетинида қуйидаги олти босқичдан иборат ҳаракатларни амалга оширади:

Биринчи босқичда даъво ариза (ариза) рақами, санаси, даъво суммаси (асосий қарз, неустойка) ва ихтиёрий тўланган давлат божи суммаси, давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи қвитанция маълумотлари киритилади. Шунингдек, асосий иш туркуми, агар қўшимча талаблар мавжуд бўлса, қўшимча иш туркуми, иккиламчи иш туркумлари танланади.

Иккинчи босқичда даъвогарга тааллуқли маълумотлар киритилади. Хусусан, СТИР рақами (СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, даъвогар жойлашган ҳудуд (айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт), юридик манзили, даъвогар (аризачи)нинг номи, почта индекси, телефон рақами, раҳбарнинг фамилияси, исми, отасининг исми

каби маълумотлар киритилади. Агар даъвогарнинг манфаатида бошқа ташкилот судга мурожаат қилаётган бўлса, ушбу ташкилот кўрсатилади. Шунингдек, даъвогар кичик бизнес субъекти эмаслиги ёки кичик бизнес субъекти эканлиги ҳақидаги белги қўйилади.

Учинчи босқичда жавобгарга тааллуқли маълумотлар киритилади. Хусусан, СТИР рақами (СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, жавобгар жойлашган ҳудуд (айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт), юридик манзили, жавобгар (қарздор)нинг номи, почта индекси, телефон рақами, раҳбарнинг фамилияси, исми, отасининг исми каби маълумотлар киритилади.

Тўртинчи босқичда даъво ариза (ариза) тақдим этилаётган иқтисодий суд танланади. Иқтисодий судни танлашда ИПКнинг 33-38-моддаларида белгилаб қўйилган судловга тегишлилик қоидаларига амал қилиниши шарт.

Бешинчи босқичда аввалги босқичларда киритилган маълумотлар текшириб олинади. Бунда даъвогар ва жавобгар жойлашган ҳудуд айнан у жойлашган туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланганлигига, ҳамда уларнинг СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига, шунингдек, тегишли иқтисодий суди белгиланганлигига алоҳида эътибор қаратилиши лозим. Ушбу маълумотларни хато киритилиши кейинчалик суд томонидан қабул қилинадиган суд ҳужжатлари ижросини таъминлашда қийинчиликлар туғдириши мумкин. Агар киритилган маълумотларда хато ёки камчиликлар аниқланса, уларни “Орқага” тугмасини ёки ойнанинг юқори қисмида жойлашган босқич рақамини босиш ёрдамида аввалги босқичларга қайтиш орқали бартараф этиш мумкин.

Олтинчи босқичда даъво ариза (ариза) ва унга илова қилинадиган ҳужжатлар мазкур Тартибнинг “Е-XSUD ахборот тизими орқали иқтисодий судларга тақдим этиладиган мурожаатларга қўйиладиган умумий талаблар”га бағишланган 3-бобида белгиланган тартибда ахборот тизимига электрон шаклда бириктирилади. Хато ёки янглишиш оқибатида бириктирилган

файлларни судга юборишдан аввал ўчириш имконияти мавжуд. Файлларни ўчириш ахборот тизимига юкланган файл номи ва ҳажми ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган қаторнинг ўнг тарафида жойлашган “саватча” (корзинка) тасвирланган тугмани босиш орқали амалга оширилади.

Мурожаатга тааллуқли бўлган барча зарур маълумотлар киритилган ва ҳужжатлар бириктирилганидан сўнг “Сақлаш ва юбориш” тугмасини босиш орқали даъво ариза (ариза) ва унга илова қилинган ҳужжатлар танланган иқтисодий судга юборилади.

Қарши даъво тақдим этиш тартиби

Фойдаланувчи қарши даъвони иқтисодий судга “E-XSUD” ахборот тизими орқали тақдим этиш учун ўз шахсий кабинетда қуйидаги олти босқичдан иборат ҳаракатларни амалга оширади:

Биринчи босқичда қарши даъво ариза рақами, санаси, даъво суммаси (асосий қарз, неустойка) ва ихтиёрий тўланган давлат божи суммаси, давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи квитанция маълумотлари ҳамда даъвогарнинг даъвоси бўйича қўзғатилган иқтисодий иш рақами киритилади. Шунингдек, асосий иш туркуми, агар қўшимча талаблар мавжуд бўлса, қўшимча иш туркуми, иккиламчи иш туркумлари танланади.

Иккинчи босқичда даъвогарга тааллуқли маълумотлар киритилади. Хусусан, СТИР рақами (*СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига алоҳида эътибор қаратиши лозим*), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, даъвогар жойлашган ҳудуд (*айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт*), юридик манзили, даъвогар (аризачи)нинг номи, почта манзили, телефон рақами, раҳбарнинг фамилияси, исми, отасининг исми каби маълумотлар киритилади. Агар даъвогарнинг манфаатида бошқа ташкилот судга мурожаат қилаётган бўлса, ушбу ташкилот кўрсатилади. Шунингдек, даъвогар кичик бизнес субъекти эмаслиги ёки кичик бизнес субъекти эканлиги ҳақидаги белги қўйилади.

Учинчи босқичда жавобгарга тааллуқли маълумотлар киритилади. Хусусан, СТИР рақами (*СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига алоҳида*

эътибор қаратиши лозим), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, жавобгар жойлашган ҳудуд (*айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт*), юридик манзили, жавобгар (қарздор)нинг номи, почта манзили, телефон рақами, раҳбарнинг фамилияси, исми, отасининг исми каби маълумотлар киритилади.

Тўртинчи босқичда қарши даъво юборилаётган иқтисодий суд танланади. Иқтисодий судни танлашда ИПКнинг 37-моддасида белгилаб кўйилган судловга тегишлилик қондасига амал қилиниши шарт.

Бешинчи босқичда аввалги босқичларда киритилган маълумотлар текшириб олинади. Бунда даъвогар ва жавобгар жойлашган ҳудуд айнан у жойлашган туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланганлигига, ҳамда уларнинг СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига, шунингдек, тегишли иқтисодий суди белгиланганлигига алоҳида эътибор қаратилиши лозим. Ушбу маълумотларни хато киритилиши кейинчалик суд томонидан қабул қилинадиган суд ҳужжатлари ижросини таъминлашда қийинчиликлар туғдириши мумкин. Агар киритилган маълумотларда хато ёки камчиликлар аниқланса, уларни “Орқага” тугмасини ёки ойнанинг юқори қисмида жойлашган босқич рақамини босиш ёрдамида аввалги босқичларга қайтиш орқали бартараф этиш мумкин.

Олтинчи босқичда қарши даъво ва унга илова қилинадиган ҳужжатлар мазкур Тартибнинг “Е-XSUD ахборот тизими орқали иқтисодий судларга тақдим этиладиган мурожаатларга кўйиладиган умумий талаблар”га бағишланган 3-бобида белгиланган тартибда ахборот тизимига электрон шаклда бириктирилади.

Хато ёки янглишиш оқибатида бириктирилган файлларни судга юборишдан аввал ўчириш имконияти мавжуд. Файлларни ўчириш ахборот тизимига юкланган файл номи ва ҳажми ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган қаторнинг ўнг томонида жойлашган “саватча” (корзинка) тасвирланган тугмани босиш орқали амалга оширилади.

Мурожаатга тааллуқли бўлган барча зарур маълумотлар киритилган ва ҳужжатлар бириктирилганидан сўнг “Сақлаш ва юбориш” тугмасини босиш орқали қарши даъво ва унга илова қилинган ҳужжатлар танланган иқтисодий судга юборилади.

Ариза ёки илтимоснома юбориш тартиби

Фойдаланувчи ариза ёки илтимосномани иқтисодий судга “E-XSUD” ахборот тизими орқали юбориш учун ўз шахсий кабинетида қуйидаги олти босқичдан иборат ҳаракатларни амалга оширади:

Биринчи босқичда ариза ёки илтимосноманинг мазмуни, рақами, санаси, аризачи ташкилот номи ёки фуқаронинг фамилияси, исми, отасининг исми, аризани ёки илтимосномани имзолаган шахс, иқтисодий судда кўрилатган ёки кўрилган иш рақами, аризага ёки илтимосномага илова қилинган ҳужжатлар варақлари сони ҳамда ариза ёки илтимосноманинг қисқача мазмуни ҳақидаги маълумотлар киритилади.

Иккинчи босқичда ариза ёки илтимоснома юборилаётган тегишли иқтисодий суд танланади.

Учинчи босқичда аввалги босқичларда киритилган маълумотлар текшириб олинади. Агар киритилган маълумотларда хато ёки камчиликлар аниқланса, уларни “Орқага” тугмасини ёки ойнанинг юқори қисмида жойлашган босқич рақамини босиш ёрдамида аввалги босқичларга қайтиш орқали бартараф этиш мумкин.

Тўртинчи босқичда ариза ёки илтимоснома ва унга илова қилинадиган ҳужжатлар мазкур Тартибнинг “E-XSUD ахборот тизими орқали иқтисодий судларга тақдим этиладиган мурожаатларга қўйиладиган умумий талаблар”га бағишланган 3-бобида белгиланган тартибда ахборот тизимига электрон шаклда бириктирилади. Хато ёки янглишиш оқибатида бириктирилган файлларни судга юборишдан аввал ўчириш имконияти мавжуд. Файлларни ўчириш ахборот тизимига юкланган файл номи ва ҳажми ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган қаторнинг ўнг томонида жойлашган “саватча” (корзинка) тасвирланган тугмани босиш орқали амалга оширилади.

Мурожаатга тааллуқли бўлган барча зарур маълумотлар киритилган ва ҳужжатлар бириктирилганидан сўнг “Сақлаш ва юбориш” тугмасини босиш орқали ариза ёки илтимоснома ва унга илова қилинган ҳужжатлар тегишли иқтисодий судига юборилади.

Иқтисодий судларнинг суд ҳужжатларини қайта кўриш бўйича шикоят (протест) юбориш

Ишда иштирок этувчи шахслар, шунингдек ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо ҳуқуқлари ва мажбуриятлари тўғрисида суд ҳал қилув қарори қабул қилган шахслар биринчи инстанция судининг қонуний кучга кирмаган ҳал қилув қарори устидан апелляция шикояти, қонуний кучга кирган, апелляция тартибида кўрилмаган ҳал қилув қарори устидан кассация шикояти, прокурор эса апелляция ёки кассация протести беришга ҳақлидир (ИПКнинг 259,282-моддалари). Шунингдек, апелляция ёки кассация тартибида кўрилган ишлар бўйича туманлараро, туман (шаҳар) иқтисодий судларининг, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар иқтисодий судларининг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарорлари, апелляция ва кассация инстанцияси судларининг қарорлари устидан у қонуний кучга кирган кундан эътиборан бир йил ичида назорат шикояти (протести) берилиши мумкин (ИПКнинг 307, 310-моддалари).

Апелляция шикоятини (протестини) бериш тартиби

Фойдаланувчи апелляция шикоятини (протестини) иқтисодий судга “Е-XSUD” ахборот тизими орқали бериш учун ўз шахсий кабинетидан қуйидаги олти босқичдан иборат ҳаракатларни амалга оширади:

Биринчи босқичда апелляция шикояти (протести) рақами, санаси, шикоят қилинаётган суд ҳужжатининг иш рақами, шикоят тури (яъни айнан қайси суд ҳужжати шикоят қилинаётганлиги), ихтиёрий тўланган давлат божи суммаси ҳамда давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи қвитанция маълумотлари киритилади.

Иккинчи босқичда апелляция шикояти (протести) бераётган шахс ҳақидаги маълумотлар хусусан, СТИР рақами (СТИР рақамлари тўғри

киритилганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, шикоят берган шахс жойлашган ҳудуд (айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт), юридик манзили, шикоят берган ташкилот номи, почта индекси, шикоят берган ташкилот раҳбарининг фамилияси, исми, отасининг исми ҳақидаги маълумотлар киритилади.

Агар суд ҳужжатидан норози тарафнинг манфаатида бошқа ташкилот судга мурожаат қилаётган бўлса, ушбу ташкилот кўрсатилади.

Учинчи босқичда ИПКнинг 261-моддасида белгиланган тартибга риоя қилган ҳолда шикоят (протест) берилаётган тегишли иқтисодий суд танланади.

Тўртинчи босқичда аввалги босқичларда киритилган маълумотлар текшириб олинади. Агар киритилган маълумотларда хато ёки камчиликлар аниқланса, уларни “Орқага” тугмасини ёки ойнанинг юқори қисмида жойлашган босқич рақамини босиш ёрдамида аввалги босқичларга қайтиш орқали бартараф этиш мумкин.

Бешинчи босқичда апелляция шикояти (протести) ва унга илова қилинадиган ҳужжатлар мазкур Тартибнинг “Е-XSUD ахборот тизими орқали иқтисодий судларга тақдим этиладиган мурожаатларга қўйиладиган умумий талаблар”га бағишланган 3-бобида белгиланган тартибда ахборот тизимига электрон шаклда бириктирилади. Хато ёки янглишиш оқибатида бириктирилган файлларни судга юборишдан аввал ўчириш имконияти мавжуд. Файлларни ўчириш ахборот тизимига юкланган файл номи ва ҳажми ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган қаторнинг ўнг томонида жойлашган “саватча” (корзинка) тасвирланган тугмани босиш орқали амалга оширилади. Мурожаатга тааллуқли бўлган барча зарур маълумотлар киритилган ва ҳужжатлар бириктирилганидан сўнг “Сақлаш ва юбориш” тугмасини босиш орқали апелляция шикояти (протести) ва унга илова қилинган ҳужжатлар тегишли иқтисодий судга юборилади.

Кассация шикоятини (протестини) бериш тартиби

Фойдаланувчи кассация шикоятини (протестини) иқтисодий судга “Е-XSUD” ахборот тизими орқали бериш учун ўз шахсий кабинетидида қуйидаги олти босқичдан иборат ҳаракатларни амалга оширади:

Биринчи босқичда кассация шикояти (протести) рақами, санаси, шикоят қилинаётган суд ҳужжатининг иш рақами, шикоят тури (*яъни айнан қайси суд ҳужжати шикоят қилинаётганлиги*), ихтиёрий тўланган давлат божи суммаси ҳамда давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи қвитанция маълумотлари киритилади.

Иккинчи босқичда кассация шикояти (протести) бераётган шахс ҳақидаги маълумотлар хусусан, СТИР рақами (*СТИР рақамлари тўғри киритилганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим*), банкдаги ҳисоб рақами, хизмат кўрсатувчи банк номи, шикоят берган шахс жойлашган ҳудуд (айнан туман ёки туманга тенглаштирилган шаҳар танланиши шарт), юридик манзили, шикоят берган ташкилот номи, почта манзили, шикоят берган ташкилот раҳбарининг фамилияси, исми, отасининг исми ҳақидаги маълумотлар киритилади.

Агар суд ҳужжатидан норози тарафнинг манфаатида бошқа ташкилот судга мурожаат қилаётган бўлса, ушбу ташкилот кўрсатилади.

Учинчи босқичда ИПКнинг 284-моддасида белгиланган тартибга риоя қилган ҳолда шикоят (протест) берилаётган тегишли иқтисодий суд танланади.

Тўртинчи босқичда аввалги босқичларда киритилган маълумотлар текшириб олинади. Агар киритилган маълумотларда хато ёки камчиликлар аниқланса, уларни “Орқага” тугмасини ёки ойнанинг юқори қисмида жойлашган босқич рақамини босиш ёрдамида аввалги босқичларга қайтиш орқали бартараф этиш мумкин.

Бешинчи босқичда кассация шикояти (протести) ва унга илова қилинадиган ҳужжатлар мазкур Тартибнинг “Е-XSUD ахборот тизими орқали иқтисодий судларга тақдим этиладиган мурожаатларга қўйиладиган умумий

талаблар”га бағишланган 3-бобда белгиланган тартибда ахборот тизимига электрон шаклда бириктирилади. Хато ёки янглишиш оқибатида бириктирилган файлларни судга юборишдан аввал ўчириш имконияти мавжуд. Файлларни ўчириш ахборот тизимига юкланган файл номи ва ҳажми ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган қаторнинг ўнг томонида жойлашган “саватча” (корзинка) тасвирланган тугмани босиш орқали амалга оширилади. Мурожаатга тааллуқли бўлган барча зарур маълумотлар киритилган ва ҳужжатлар бириктирилганидан сўнг “Сақлаш ва юбориш” тугмасини босиш орқали кассация шикоят (протести) ва унга илова қилинган ҳужжатлар тегишли иқтисодий судга юборилади.

4-Маъруза: Халқаро миқёсдаги адвокатлик фаолиятини олиб боришга қўйилган талаблар

1. Адвокатура бўйича халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар ва халқаро стандартлар

Аввало, ҳуқуқшунослик, суд ва адвокатлик фаолиятининг халқаро ҳуқуқий ҳужжатлари ва стандартлари ҳақида сўз юритишимиздан аввал бугунги кунда бу соҳада юртимиз Ўзбекистонда қандай ислоҳотлар амалга оширилмоқда деган масаларга бироз тўхталиб ўтамиз. Ҳурматли Юртбошимиз Ш.Мирзиёевнинг 2020-йил 24-январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида Суд мустақиллигини тўлиқ таъминлаш – энг муҳим вазифаларимиздан бири бўлиши зарур эканлиги таъкидланди ва дастлабки терговда давом этиб келаётган қонун бузилиш ҳолатларини фақат ва фақат судларнинг ҳақиқий мустақиллигига эришиш орқали бартараф этилиши мумкинлигини қайта қайта такрор айтишини билдирди. Бу борада қабул қилган қонуний чора-тадбирларимиз аниқ натижалар бера бошлаётгани ҳам сир эмас. Ушбу ижобий ўзгаришларни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг судьялар мустақиллиги бўйича махсус вакили Диего Гарсия-Саян жаноблари ҳам алоҳида эътироф этди. Ўтган 3 йилда 1 минг 989 нафар, 2019-йилнинг ўзида 859 нафар фуқарога нисбатан оқлов ҳукми чиқарилди. Шунингдек, 2019-йилда 3 минг 81 нафар шахс суд залидан озод қилинган бўлса, 2 минг 623 нафар фуқарога асоссиз қўйилган моддалар айбловдан чиқарилди ва ўзгартирилди.

Судьяларимизнинг адолатни ва қонун устуворлигини таъминлаш борасида оқлов ҳукмларини чиқараётгани, ҳеч шубҳасиз, суд-ҳуқуқ соҳасидаги энг катта ютуғимиз ҳисобланади. Ш.Мирзиёев “Мен, Президент

сифатида, судьяларнинг бундай жасорати ва қатъиятини бундан кейин ҳам тўлиқ қўллаб-қувватлайман. Энди суд орқали инсонларнинг ҳуқуқи тикланганини эътироф этиш билан чекланиб қолмасдан, нима сабабдан судгача бўлган тергов жараёнида инсон ҳуқуқ ва эркинликлари бузилган, деган саволни ҳам кўндаланг қўядиган, тазйиқлар учун жавоб берадиган вақт келди. Давлат идоралари мансабдорлари шуни чуқур англаб олсинлар: судлар мустақиллигини таъминлаш масаласи бундан буён ҳам шахсан Президентнинг қаттиқ назоратида бўлади. Суд остонасига қадам қўйган ҳар бир инсон, Ўзбекистонда адолат ҳукм сураётганига тўла ишонч ҳосил қилиши керак. Акс ҳолда, буюк немис файласуфи Иммануил Кант айтганидек, “Адолат йўқолган пайтда, ҳаётнинг қадрини белгилайдиган бошқа ҳеч нарса қолмайди”. Ўзбекистонда судьялар қонунларнинг толмас ҳимоячилари, адолатнинг мустаҳкам устунлари бўлиши лозим эканлигини алоҳида таъкидладилар.

Яна бир масала Мурожаатномада келтирилиб ўтилдики, суд-ҳуқуқ соҳасига доир асосий қонун ва кодекслар бундан деярли 20-25 йил олдин қабул қилинган бўлиб, ҳозирги давр талабларига жавоб бермаслиги, шу сабабли парламент яқин йилларда Фуқаролик, Жиноят, Жиноят-протсессуал, Жиноят-ижро, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексларни янгитдан қабул қилиши мақсадга мувофиқ эканлиги, бу борада, аввало, тергов ва суд амалиётига инсон ҳуқуқлари соҳасидаги илғор стандартларни жорий этишга алоҳида эътибор қаратиш кераклиги айтилди. Қонунчиликни янгилашдан мақсад – фақат қонун қабул қилиш эмас, аксинча, янги қонунлар эртага одамларга қандай амалий наф бериши, уларнинг ҳаётини қандай енгиллаштириши ҳақида бош қотиришдан иборат бўлмоғи лозим.

Ҳозирги вақтда халқаро ташкилотлар доирасида ўз вазифаларини амалга оширишда учраётган турли муаммолар муҳокама қилинмоқда. Шу мақсадда адвокатлар ва юридик мутахассисларнинг мустақиллигини кафолатлаш мақсадида аъзо давлатлар томонидан ташкил этилиши ва қўлланиши зарур бўлган турли кафолатлар бўйича маълумотлар ўрганилмоқда. Бундан ташқари, ҳуқуқий касбни олишнинг аниқ мезонлари ва ошқора тартиблари, шунингдек, интизомий тартиблар муҳим омил ҳисобланади. Ҳуқуқшунослар мустақиллигига таҳдид солувчи энг хавфли омилларга уларга нисбатан тазйиқ, таҳдид ва ҳатто жисмоний хужумлар, шунингдек, уларнинг фаолиятига ноқонуний аралашининг бошқа турлари киради.

Ҳуқуқшуносларнинг ўз ишларини тўсиқсиз бажаришлари уларнинг жамиятда фаол ва унумли фаолият кўрсатишда муҳим аҳамият касб этади. Адвокатлар учун тегишли маълумотларга узлуксиз кириш ва мижозлар билан муносабатларининг махфийлигини ўз ичига олган ҳуқуқий маслаҳат хизматларини етарли даражада тақдим этиш шулар жумласидандир. Ҳуқуқшунослар Адлия тизимининг таркибий қисми экан, улар учун фикр ва уюшма эркинлиги алоҳида аҳамият касб этади. Узлуксиз ҳуқуқий таълим профессионал ҳуқуқшунослар учун устувор бўлиши керак.

Адвокатура фаолияти бир қатор халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади. Шундай қилиб, 1990-йилдаги юристларнинг фаолиятига оид асосий принциплар ҳар бир шахс ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва ва жиноят протсессининг барча босқичларида ҳимоя қилиш учун ёрдам сўраб адвокатга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Ушбу халқаро-ҳуқуқий воситага мувофиқ, ҳукуматлар ўз ҳудудида ва юрисдиксия доирасида барча шахслар учун ҳар қандай ҳолда, ирқий, этник келиб чиқиши, жинси, тили, дини, сиёсий ёки бошқа фикри, миллий ёки ижтимоий келиб чиқиши, мулки, туғилиши, иқтисодий ҳолатидан қатий назар ҳуқуқларидан самарали ва тенг фойдаланиш учун тартиб ва мослашувчан механизмларини таъминлаши зарур.

Бундан ташқари, ҳукуматлар ҳибсга олинган барча шахсларнинг жиноят содир этган ёки этмаганлигидан қатъий назар, адвокатга зудлик билан мурожаат қилишларини ва ҳар қандай ҳолатда ҳам ҳибсга олинганидан кейин қирқ саккиз соатдан кечиктирилмаслигини таъминлайди.

Ҳибсга олинган, ёки қамоққа олинган барча шахсларга адвокат билан учрашиш, мулоқот қилиш ва маслаҳатлашиш учун тегишли имкониятлар ва вақт тақдим этилади. Бундай маслаҳатлашувлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар мансабдор шахслари ҳузурида ўтказилиши мумкин, аммо улар томонидан эшитилиш имконияти берилмайди. Ўз мижозларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва адолатни ҳимоя қилишда ҳуқуқшунослар миллий ва халқаро ҳуқуқ томонидан эътироф этилган инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилишни тарғиб қилишлари керак ва барча ҳолларда қонунга мувофиқ мустақил ва виждонан ҳаракат қилишлари керак.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Конвенсияси тегишли қоидаларига асосан ҳужжатда адвокатлик амалиёти ҳар бир жамиятнинг маданий, ижтимоий, сиёсий ва тарихий мазмуни билан чамбарчас боғлиқ ҳолда ўрганилади. Ҳар қандай демократик жамиятда ҳуқуқшунослар адолатни бошқаришда, низоларни олдини олиш ва ҳал этишда, инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилишда муҳим ўрин тутди. Қонунни амалда қўллаш ёки ушбу профессионал гуруҳга аъзо бўлишга рухсат бериш тўғрисидаги қарорлар мустақил ташкилот томонидан қабул қилиниши керак. Бундай қарорлар, мустақил орган томонидан қабул қилинадими ёки йўқми, мустақил, холис суд ҳокимияти томонидан назорат қилиниши керак.

Адвокатлар дин, сўз, ҳаракат, ва уюшма эркинлигига эга бўлиши, хусусан, ҳуқуқ ва адолатни бошқариш бўйича оммавий муҳокамаларда иштирок этиш ва Қонунчилик ислоҳотларини таклиф этиш ҳуқуқига эга бўлиши керак. Адвокатлар халқаро стандарлар санксия ва босимлари остида қийинчиликка дуч келмаслиги ва уларнинг оқибатида зарар кўрмаслиги керак. Адвокатлариш жараёнида ўз мижозлари айниқса озодликдан маҳрум

қилинганлар билан учрашиш ва барча стандартлар билан таништириб бориш керак.

Профессионал стандартларнинг маъноси Юристар мустақил уюшмасининг Стандартларида 1990-йил 7-сентябрда Нью-Ёркда халқаро юристар ассотсиатсияси томонидан қабул қилинган. Хужжат ҳуқуқий ҳамжамият мустақиллигини тарғиб қилиб ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун муҳим кафолат ҳисобланади ва ҳуқуқий хизматлар учун самарали ва етарли фойдаланиш учун муҳим аҳамиятга эга, ҳар қандай чекловларсиз ўз профессионал вазифаларини бажаришда адвокатлар мустақиллигини кафолатлайди, адолатли тизим, босим ёки аралаштириш, тўғридан-тўғри ёки билвосита, ташкил этиш ва қонун устуворлигини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга; барча шахслар ўзларининг ҳуқуқий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва ташкил этиш учун мустақил, ўз-ўзини танлаган адвокат томонидан тақдим этилган юридик хизматларга самарали ва дарҳол кириш имкониятига эга бўлишлари керак бўлган муҳитни яратиш муҳимдир; ҳуқуқшуносларнинг профессионал уюшмалари ўз аъзоларини нотўғри чекловлар ва хужумлардан ҳимоя қилишда, уларга муҳтож бўлганларга юридик хизмат кўрсатишда ва ҳукумат ва бошқа муассасалар билан ишлашда адолат мақсадларини тарғиб қилиш учун этиканинг профессионал стандартларини (ва қоидаларини) ҳимоя қилишда муҳим рол ўйнайди.

1994-йилда БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича комиссияси (ҳозирги БМТ инсон ҳуқуқлари Кенгаши) нинг 1994/41-сонли резолюцияси судьялар ва ҳуқуқшуносларнинг мустақиллиги тўғрисидаги махсус маърузачининг ваколатини ўрнатди. Махсус маърузачининг ваколат доираси ташкил этилганидан буён сезиларли даражада ўзгарди. Дастлаб алоҳида судьялар, ҳуқуқшунослар ва юридик мутахассисларга қаратилган мандатнинг ҳозирги доираси суд тизимининг тузилиши ва фаолияти ва демократик муҳитда адолатни бошқариш билан боғлиқ барча масалаларни, жумладан, адолатга кириш, жараённи ва тегишли кафолатларни ўз ичига олади.

Бундан ташқари, сўнгги ўн йил ичида халқаро адолатни ривожлантириш, унинг кўплаб шакллари ва механизмлари билан адолатни бошқаришда бутунлай янги соҳаларни очиб берди, бу ерда умуминсоний характердаги тамойиллар, стандартлар ва меъёрлар ишлаб чиқилди. Мисол учун, махсус маърузачи йиллик ҳисоботлар бошқа масалалар кенг қўламли мурожаат қилган, суд молиявий мустақиллик ва муассаса, судьялар ва адвокатлар учун ҳуқуқий таълим ва даволи таълим, суд коррупциядан прокурор ва судья тегишли ролларда номутаносибликлар тўғрисида ҳам шуғулланди.

Судьялар ва ҳуқуқшуносларнинг мустақиллигига оид махсус маърузачи мандати ташкил этилганидан буён юристларнинг профессионал ташкилотларига эга бўлиш муҳимлиги изчил таъкидланиб келинмоқда. Махсус маърузачи учун мустақил уюшма асосини шакллантириш сиёсий ўтиш давридаги энг муҳим қадамлардан биридир. Шунинг учун бундай контекстларда ҳар доим мустақил профессионал ташкилотларни яратишни зарур устувор вазифа сифатида тавсия этган. БМТ шартнома органлари ҳам аъзо давлатларнинг бу борада чора кўришини доим назарда тутган.

Ҳуқуқшуносларнинг фаолияти бўйича БМТнинг асосий принципларига кўра, “бу ҳуқуқлар иқтисодий, ижтимоий ва маданий ёки фуқаролик ва сиёсий бўлишидан қатъий назар, барча одамлар баҳраманд бўлишлари керак бўлган инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини тўғри ҳимоя қилишни таъминлаш” керак.

Ҳар қандай адвокат ўз мижозларига ҳимоя қилиш учун ўз бурчини бажаришда, ҳукумат ва бошқа давлат органлари томонидан белгиланган, ва баъзан кенг жамоатчилик томонидан, уларни ҳуқуқларни ҳимоясига зид бўлган ҳолатларга тез тез дуч келади ва мижозлари манфаатларини ҳимоя қилиши керак бўлади. Бу тарафкашлик демократик жамиятда ҳуқуқшуносларнинг ролига аниқ зид келади. Ҳуқуқшуносларнинг ҳолислиги судьяларники билан бир хил бўлиши керак, бироқ улар, судьялар каби, ташқи босим ва аралашувлардан ҳоли бўлиши керак. Суд жараёни томонларининг уларга ишониши ўта муҳимдир.

Замонавий халқаро ҳуқуқда аҳолига ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш мақсадида ҳуқуқшуноснинг инсон ҳуқуқлари соҳасининг ташкилий–ҳуқуқий кафолатлари, яъни асосий инсон ҳуқуқларидан бири ҳимоя ҳуқуқини таъминлашга қаратилган халқаро тарғибот стандартлари шаклида чоратадбирлар мажмуи ишлаб чиқилган. Адвокатуранинг халқаро стандартларини уч гуруҳга бўлиш мумкин.

Биринчи гуруҳ мудофаа ва Одил судлов ҳуқуқини ҳурмат қилиш ва амалга ошириш масалаларини ҳал қилувчи халқаро ва минтақавий инсон ҳуқуқлари шартномаларидан иборат.

Иккинчи гуруҳга адвокатлик фаолиятининг ҳуқуқий мақоми ва ташкил этилишига бевосита алоқадор бўлган халқаро ва минтақавий ҳужжатлар киради.

Учинчи гуруҳ адвокатлик этикаси масалаларини тартибга солувчи халқаро уюшмаларининг ҳужжатлари ва адвокатлик органларни ташкил этиш қоидаларидан иборат.

Ҳуқуқшунослар инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва айбланувчини судда етарли даражада ҳимоя қилиш орқали Одил судловга бўлган ҳуқуқ ҳурмат қилинишини таъминлашда муҳим вазифани бажарадилар. Барча асосий универсал ва минтақавий инсон ҳуқуқлари воситалари мустақил ва холис суд ёки бошқа суд органи томонидан мудофаа, Одил судлов (жиноий, фуқаролик, интизомий ва маъмурий масалаларда) ҳуқуқини кафолатлайди.

Адвокатура соҳасининг биринчи гуруҳ ҳужжатлари сирасига қуйидагилар киради

- а) Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг 14-моддаси (3-банди);
- (б) Инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш бўйича Европа Конвенциясининг 6-моддаси (3-банди);
- (с) Инсон ҳуқуқлари бўйича Америка Конвенциясининг 8-моддаси (2-банди);
- (д) Инсон ва халқлар ҳуқуқлари бўйича Африка Хартиясининг 7-моддаси (1-банди);
- (е) Инсон ҳуқуқлари бўйича Араб Хартиясининг 16-моддаси;
- (ф) Мустақил давлатлар Ҳамдўстлиги инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликлари тўғрисидаги Конвенциясининг 6-моддаси (3-банди).

Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пакт 14 (1)-моддасида: “барча шахслар суд ва суд олдида тенгдирлар” ва ҳар бир инсон, унга қарши ҳар қандай жиноий айблов ишида ёки ҳар қандай фуқаролик протсессиди ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларидан фойдаланиши , қонун билан белгиланган.

Ҳар бир кишининг унга қўйилган ҳар қандай жиноий иши кўриб чиқиладиганда тўлиқ тенглик асосида қуйидаги кафолатларга эга бўлиш ҳуқуқи мавжуд:

- унга қўйилган айблов характери ва асослари ҳақида у тушунадиган тилда дарҳол ва батафсил хабардор этилиш;
- ўз ҳимоясини тайёрлаш ва ўзи танлаган оқловчи билан мулоқотда бўлиш учун етарлича вақт ва имкониятларга эга бўлиш;
- асоссиз ҳолда тўхтатиб турилмасдан ўз ишининг судда кўриб чиқилиши;
- ўзи қатнашиб суд қилиниши ва ўзининг ўзи ёки танлаб олинган оқловчи воситасида ҳимоя қилиниши;

Адвокатлик фаолиятида раҳбарий нормалар ва халқаро стандартлар

- 1) БМТнинг юристлар ролига оид асосий тамойиллари;
- 2) БМТнинг жиноий судлов тизимларида ҳуқуқий ёрдам беришга таллуқли тамойиллари ва раҳбарий кўрсатмалари;

- (3) Барча шахсларни ҳар қандай ушлаб туриш ёки қамокдан ҳимоя қилиш тамойилларининг Тўплами;
- 4) Маҳбуслар билан муомала қилишнинг минимал стандарт Қоидалари;
- 5) Европа Кенгаши Вазирлар Қўмитасининг 1993-йил 8-январдаги. (93 R) 1 Камтаминланганларнинг одил судловга бўлган ҳуқуқларини самарали амалга ошириш тўғрисида тавсияси;
- 6) Африкада адолатли суд жараёнига ва ҳуқуқий ёрдам масалаларида тамойиллар ва раҳбарий кўрсатмалар;
- 7) Халқаро Юристар Ассотсиатсияси томонидан қабул қилинган юристарнинг мустақиллигига оид Стандартлар;
- 8) БМТ нинг инсон ҳуқуқларига оид шартномавий органларининг ва минтақавий судлар ва комиссияларнинг Қарорлари.

Қўмита, шунингдек, уруш даврида ёки фавқулодда ҳолат пайтида ҳам “фақат суд жавобгарликка тортилиши ва шахсни жиноят содир этганлик учун маҳкум этиши мумкин. Шундай қилиб, бу ҳуқуқ барча ҳолатларда ва оддий ва махсус барча судларга тегишли.

Барча мигрант ишчилар ва уларнинг оила аъзолари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги халқаро Конвенсиянинг 18 (1 банд) - моддасида “мигрант ишчилар ва уларнинг оила аъзолари ... қонун билан белгиланган ваколатли, мустақил ва Трибунал томонидан унга нисбатан ишни адолатли ва оммавий эшитиш ҳуқуқига эга”.

Инсон ва халқлар ҳуқуқлари бўйича Африка Хартиясининг 7 (1 банд) моддаси: “ҳар ким суд ишини эшитиш ҳуқуқига эга”, бу ҳуқуқ “ваколатли суд ёки суд томонидан айбдор деб топилгунга қадар айбсиз деб ҳисоблаш ҳуқуқи” ва “ҳолис суд ёки суд томонидан оқилона вақт ичида суд қилиш ҳуқуқи”ни ўз ичига олади. Ушбу модда томонларнинг “суд мустақиллигини кафолатлаш мажбурияти бор” эканлигини Низомнинг

26-моддасида келтириб ўтади.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Конвенсиясининг 6 (1 банди) моддаси: “ҳар бир инсон ўз фуқаролик ҳуқуқлари ва мажбуриятларига кўра унга қарши ҳар қандай жиноий айблов билан боғлиқ низо юзага келганда қонун билан белгиланган мустақил ва холис суд томонидан адолатли ва жамоат эшитуви ҳуқуқига эга”.

Одил судлов ҳуқуқи халқаро гуманитар ҳуқуқда ҳам эътироф этилган. Женева конвенсияларида биринчи Протоколнинг 75 (4)-моддасида шундай дейилган: “қуролли можаро билан боғлиқ жиноят содир этганликда айбдор деб топилган шахсга нисбатан ҳеч қандай жазо тайинланмаслиги мумкин, ёки оддий суд протсессининг умумий эътироф этилган тамойилларини кузатадиган

холис ва тегишлича тузилган суд буйруғидан ташқари ҳеч қандай жазога тортилиши мумкин эмас”.

Инструментлар декларатив характерга эга бўлиб, юридик маънода мажбурий эмас, балки инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ бир қатор масалалар бўйича кенг қабул қилинган стандартларни ўрнатади. Умуман олганда, бу ҳужжатлар, хусусан, БМТ доирасида қабул қилинган ҳужжатлар халқаро ҳуқуқни ўзида акс эттиради. Ушбу воситаларнинг кўпчилиги халқаро шартномаларда ва баъзи ҳолларда одатий халқаро ҳуқуқда бўлганларни такрорлайдиган қоидаларни ўз ичига олади. Масалан, БМТнинг юристлар роли тўғрисидаги асосий принципларининг 1-тамойили (ҳуқуқий вакиллик ҳуқуқи бўйича) фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг 14-моддаси, 3-бандида келтирилган ҳуқуқни белгилаб беради.

Бир қатор декларатив воситалар мустақил ва холис суд томонидан Одил судлов ҳуқуқига оид қоидаларни ўз ичига олади. 1948-йилда БМТ Бош Ассамблеяси томонидан қабул қилинган инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларацияси “ҳар ким ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини аниқлаш ва унга нисбатан жиноий айбловларнинг амал қилишини белгилаш учун ўз ишини мустақил ва холис Трибунал томонидан ошқора ва адолатли тарзда эшитишга ҳақли”, деб тан олади. Жиноятларни содир этишда айбланаётган шахслар суд жараёнида мустақил ва холис суд томонидан Одил судловга бўлган ҳуқуқини кафолатлайдиган ҳуқуқшунос томонидан доимо намоён бўлиши керак. Бу суд мустақиллиги ва холислигини қарши ва миждоз ҳуқуқлари ҳурмат ишонч ҳосил адвокатлари ҳисобланади.

1985-йилда бош Ассамблея вояга етмаган адолатни бошқариш учун Бирлашган Миллатлар ташкилотининг минимал стандарт қоидаларини (Пекин қоидалари) қабул қилди. 1990-йилда Бош Ассамблея Пекин қоидаларини батафсил шарҳловчи иккита шартнома қабул қилди: Бирлашган Миллатлар ташкилотининг вояга етмаган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш бўйича кўрсатмалари (Риёд кўрсатмалари) ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг озодликдан маҳрум этилган вояга етмаганларни ҳимоя қилиш қоидалари. Бу соҳадаги стандартларнинг умумий мақсади вояга етмаган ҳуқуқбузарларга бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенсия қоидаларига мос, уларни қайта тарбиялаш ва келгусида жиноят содир этишларига йўл қўймаслик учун кўпроқ ғамхўрлик кўрсатишдан иборат.

2. Адвокатнинг инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро органлар ва судларда иштирок этиши

Инсон ҳуқуқлари бўйича универсал халқаро шартномаларнинг амалга оширилишини кузатиб борувчи 10 та инсон ҳуқуқлари бўйича қўмиталар мавжуд:

1. Инсон ҳуқуқлари бўйича қўмита (ХР қўмитаси) фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг (1966) ва унинг ихтиёрий протоколларининг бажарилишини назорат қилади;

2. Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича қўмита (СЕССР) иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг бажарилишини назорат қилади (1966));

3. Ирқий камситишни бартараф этиш бўйича қўмита (СЕРД) ирқий камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги халқаро Конвенсиянинг бажарилишини назорат қилади (1965));

4. Хотин-қизлар камситилишини бартараф этиш бўйича қўмита (СЕДАВ) хотин-қизлар камситилишининг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги халқаро Конвенсия (1979) ва унинг факултатив протоколи (1999) нинг бажарилишини назорат қилади.);

5. Қийноқларга қарши қўмита (САТ) қийноқларга қарши Конвенсия ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки камситувчи муомала ёки жазога қарши Конвенсиянинг бажарилишини назорат қилади (1984));

6. Бола ҳуқуқлари бўйича қўмита (СРС) бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенсия (1989) ва унинг ихтиёрий протоколлари (2000) нинг бажарилишини назорат қилади);

7. Мигрант ишчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича қўмита (КПТМ) барча мигрант ишчилар ва уларнинг оила аъзолари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро Конвенсиянинг бажарилишини назорат қилади (1990);

8. Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмита (СРПД) ногиронлар ҳуқуқлари бўйича халқаро Конвенсия (2006) нинг бажарилишини назорат қилади);

9. Зўравонлик асосида йўқолишлар бўйича қўмита (СЕД) барча шахсларни мажбурий йўқолишдан ҳимоя қилиш бўйича халқаро Конвенсияни амалга оширишни назорат қилади (2006);

10. Қийноққа қарши Конвенсия (ОПСАТ) (2002) ихтиёрий протоколи остида ташкил этилган қийноқлар ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки камситувчи даволаш ёки жазо (СПТ) олдини олиш бўйича.

Халқаро ташкилотларнинг инсон ҳуқуқлари бўйича кўриб чиқадиган компетенциялари:

1) **давлатлар доклади** шартнома тарафларининг шартномада белгиланган мажбуриятларни амалга ошириш бўйича олиб борган Қонунчилик, маъмурий ва бошқа чора-тадбирлар тўғрисидаги ҳисоботлари;

2) **давлат хабарномаси** шартнома иштирокчилари бўйича бошқа давлат яъни шу шартномага аъзо ва у ўз вазифа ва мажбуриятларини бажармаётганлиги тўғрисидаги

3) тегишли шартномада кўрсатилган ҳуқуқларининг ҳар қандай қисми бузилганлигини ва барча ички воситаларни тугатганлигини даъво қилган шахслар томонидан индивидуал петициялар. Бу ваколатлар: инсон ҳуқуқлари бўйича қўмита, ирқий камситишни бартараф этиш бўйича қўмита, қийноқларга қарши қўмита ва бошқа айрим халқаро органларга берилган.

Шартнома органларига мурожаат қилишда адвокатнинг иштироки ихтиёрий. Шикоят берган шахс адвокатнинг ёрдамисиз шахсан мурожаат қилиши мумкин, гарчи амалда комиссияларга мурожаат қилиш шароитида яхши биладиган ваколатли ва юқори малакали адвокат ёрдамисиз қилиш мумкин эмас. Адвокат қўмиталарга мурожаат қилиш тартиби ва шартларини билиши, мурожаат қилиш имконияти ҳақида маслаҳат бериши, шикоятни тўғри топшириши ва ҳоказо. Кўпинча амалиётда инсон ҳуқуқлари бўйича ННТ томонидан фуқароларга бундай ёрдам кўрсатилади.

Таъкидлаш лозимки, ҳозирги вақтда инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро ҳуқуқни билиш ва инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро органларни хабардор қилиш ҳуқуқшуноснинг ваколатидан муҳим кўрсаткич ҳисобланади. Адвокат инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро органларга мурожаат қилиш тартиби ва шартларидан хабардор бўлиши лозим.

Адолат таъминлаш учун ташкил этилган халқаро органларнинг биринчилардан Нюрнберг Халқаро Харбий Трибунал эди (бундан буён матнда ёки Трибунал), СССР, Ақш, буюк Британия ҳукуматлари ўртасида 08.08.1945 йилги шартнома асосида ташкил этилган.

ХХТ 1991-йилдан бери Югославия ҳудудида содир этилган уруш жиноятлари Женева Конвенциясининг бузилиши, уруш ва генотсид қоидаларини бузиш кабилар билан шуғулланади, Трибунал фаолияти вақт ва географик ҳудуд билан чекланган. Низомга кўра, трибуналнинг ҳудудий юрисдикцияси собиқ Югославия ҳудудига (Словениядан ташқари) чўзилган ва сўнги жараённинг тугалланиши суднинг ўзини бекор қилиш демакдир. Трибунал қўллаши мумкин бўлган максимал жазо умрбод озодликдан маҳрум қилишдир. У қуйидаги қисмлардан иборат: иккита синов палатасидан ва битта апелляция палатасидан иборат суд органи, прокуратура ва суд палаталаридан иборат. Трибунал ҳозирда 27 та судядан иборат: 15 та доимий ва 12 та ад литем судьялари.

Шу йили, Руанда Халқаро Трибунали (ИСТР), Бирлашган Миллатлар ташкилоти бир ёрдамчи органи сифатида ташкил этилган, Руанда ва Руанда 1-январ 1994-йил ва 31-декабр 1994-йиллар ўртасида қўшни давлатлар ҳудудида содир генотсид учун масъул шахслар жиноий жавобгарликка тортиш бўйича. Бу РХТ ташкил этилган асосида қуйидаги БМТ Хавфсизлик Кенгаши қарорлари: Хавфсизлик

Кенгаши қарори № 955 8-ноябр 1994 (С/РЕС/955 (1994)*), Хавфсизлик Кенгаши қарори № 978 27-феврал 1995 (С/РЕС/978 (1995)), Хавфсизлик Кенгаши қарори № 1165 30-апрел 1998 (С/РЕС/1165 (1998)) мавжуд.

Шу билан бирга, РХТ нафақат генотсид актлари учун жавобгарларни таъқиб қилиш, балки ярашувни рағбатлантириш ва Руандада адолат ва қонун устуворлигини тиклаш учун ҳам мўлжалланган. Хавфсизлик Кенгаши қарори № 977 мувофиқ 22-феврал 1995 (С/РЕС / 977 (1995)) Трибунал Аруша шаҳрида жойлашган (Танзания Бирлашган Республикаси).

Ниҳоят, 1998-йилда, *Халқаро Жиноий Суд* генотсид, уруш жиноятлари, инсониятга қарши жиноятлар ва тажовуз учун масъул шахсларни жавобгарликка масъул биринчи доимий халқаро жиноий Адлия органи сифатида ташкил этилган. Халқаро жиноий суд (ИСС) давлатлар ўртасида тузилган шартнома асосида тузилган биринчи доимий халқаро жиноий Адлия органи бўлиб, у биринчи навбатда халқаро ҳамжамиятни ташвишга солаётган энг оғир жиноятларни содир этувчилар учун жазосиз қолиш ҳолатининг олдини олиш учун зарурдир. ХЖС мустақил халқаро ташкилот мақомига эга бўлиб, БМТ таркибига кирмайди. Нидерландиянинг Гаага шаҳрида жойлашган. Суднинг харажатлари унинг иштирокчи давлатлар томонидан молиялаштирилади ва ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар, жисмоний шахслар, корпоратсиялар ва бошқа шахсларнинг ихтиёрий бадаллари ҳам бўлиши мумкин.

У 1998-йилда қабул қилинган Рим Низоми асосида ташкил этилган. Рим Низоми 2002-йилнинг 1-июлида 60 мамлакат уни ратификатсия қилганидан кейин кучга кирди.

2013-йилнинг апрел ойидаёқ Рим Низоми дунё бўйлаб 122 Давлат томонидан ратификатсия қилинган. БМТга аъзо 193 та давлатдан фақат 121 таси ратификатсия қилган 31 таси имзолаган, лекин ратификатсия қилмаган, 41 таси эса умуман имзоланмаган.

Бошқа халқаро ташкилотлар ва аралаш жиноят судларидан фарқли ўлароқ, ХЖС доимий муассаса ҳисобланади. Рим Низоми кучга киргандан кейин содир этилган жиноятлар учун жавобгардир.

Суднинг жойлашуви Гаага, лекин мажлислари суднинг илтимосига кўра бошқа ҳар қандай жойда ўтказилиши мумкин. ХМК БМТ хавфсизлик Кенгашининг тавсиясига биноан ишларни бошлаши мумкин бўлсада, Бирлашган Миллатлар ташкилотининг расмий тузилмаларининг бир қисми эмас.

Халқаро жиноят судининг ҳақиқий суд таркибий қисми таркиби апеллятсия бўлими, синов бўлими ва судгача бўлинишдан иборат. Ўз

навбатида бўлинмаларга палаталар киради, уларнинг сони ҳар хил бўлиши мумкин ва суд томонидан қайта ишланаётган ишларнинг мураккаблик даражасига қараб белгиланади.

Апелляцион бўлинма Раиси ва бошқа тўртта судядан иборат бўлиб, синов бўлими ва судгача бўлинма ҳар бири камида олтита судядан иборат. Бу ҳолда апелляция палатаси апелляция бўлинмасининг барча судьяларини бирданига, бир синов палатасини — суд бўлинмасининг камида учта судясини ва бир судгача палатани-ишнинг мураккаблигига қараб камида учта судьяни ёки тегишли бўлинманинг битта судясини ўз ичига олиши керак.

Халқаро жиноят суди Штатларнинг суд тарафлари Ассамблеяси томонидан 9 йилга сайланадиган 18 судядан иборат бўлиб, ҳудудий гуруҳларнинг ҳар бири камида 2 судядан иборат. 2013-йил апрелда 3 нафар ҳакам Шарқий Европа, 3 — Осиё, 4 — Африка, 2 — Лотин Америкаси, қолган 5 — Ғарбий Европа ва бошқа давлатларидандир. Барча судьялар иккита рўйхатдан сайланади. “А” рўйхатига жиноят ҳуқуқи ва протсессии соҳасида тан олинган экспертлар, шунингдек, ушбу соҳада судья, прокурор ёки ҳуқуқшунос сифатида зарур тажрибага эга бўлган шахслар киради. “Б” рўйхати халқаро ҳуқуқ соҳасида, яъни халқаро гуманитар ҳуқуқ ва инсон ҳуқуқлари соҳасида нуфузли мутахассислар бўлиб, ҳуқуқий амалиётда катта тажрибага эга бўлган шахслардан иборат.

БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича умумжаҳон органлари ва халқаро жиноий прокуратура органларидан ташқари, минтақавий инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тизимлари доирасида ташкил этилган бир қатор минтақавий инсон ҳуқуқлари органлари ҳам мавжуд. Бу тизимлардан бири **инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Конвенцияси** асосида яратилган энг самарали деб бутун дунё бўйлаб тан олинган инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича Европа тизимидир.

“Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Конвенцияси” деб номланувчи инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш Конвенцияси 1950-йил 4-ноябрда Римда имзоланган ва 1953-йил 3-сентябрда кучга кирган. Конвенция, ҳаёт ҳуқуқи, адолатли суд ҳуқуқи, хусусий ва оилавий ҳаётга ҳурмат қилиш ҳуқуқи, сўз эркинлиги, фикр эркинлиги, виждон ва дин эркинлиги ва хусусий мулкни ҳурмат қилиш ҳуқуқини назарда тутди. Шунингдек, Конвенция томонидан кафолатланган ҳуқуқ ва эркинликлардан фойдаланишда қийноқ ва ноинсоний ёки камситувчи муомала ёки жазо, куллик ва мажбурий меҳнат, ўзбошимчалик ва қонунга хилоф равишда ушлаб туриш ҳамда камситишни тақиқлайди. Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа суди Конвенция асосида ташкил этилган. Конвенция судга “оддий” шикоят қилишни кўзда тутди, токи ҳар ким, улар камбағал ёки Конвенцияга давлат

партияси ҳудудида чекка ҳудудда жойлашганлигидан қатъий назар, судга мурожаат қилиши мумкин бўлсин. Шунинг учун шикоятни судда кўриб чиқиш ҳам бепул.

3. Адвокатлик уюшмаларининг халқаро ташкилотлари

Халқаро даражада қонун устуворлиги ғоясини мустаҳкамлаш, алоҳида мамлакатларда ҳуқуқшуносликни ривожлантириш борасида ҳам турли мамлакатларда ҳуқуқшунослар ўртасидаги ҳамкорликнинг аҳамияти бекиёс. Бироқ, у техник касблар ёки табиий фанлар вакиллари билан солиштирганда адвокатлар муваффақиятли халқаро ҳамкорликни амалга оширишда анча қийин эканлигини тушуниш муҳим аҳамиятга эга: адвокатлар узвий бири-биридан катта фарқ қилиши мумкин, уларнинг миллий ҳуқуқий тизимлари билан боғлиқ, ва улар вакиллари умумий тил топиш учун баъзан қийинроқ.

Халқаро ташкилотлар ҳам давлатларни халқаро ҳуқуқий ҳамкорликни кучайтиришга чақирмоқда. Ҳозирги кунда халқаро ҳуқуқий ҳамжамиятнинг саъй-ҳаракатлари юристлар учун халқаро ахлоқий қоидаларни ишлаб чиқиш, қонун устуворлиги тамойилларини ёйиш ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишда муҳим рол ўйнайдиган қатор халқаро ҳуқуқшунослар уюшмаларини яратди.

Ҳуқуқшуносларнинг йирик халқаро уюшмаларидан бири *Халқаро Юристлар Уюшмаси* ҳисобланади. Уни ташкил этиш тўғрисидаги қарор 1947-йил 17-февралда Нью-Ёрқда БМТнинг муваффақиятли ташкил этилиши ва бутун дунёда қонун ва адолатни мустаҳкамлашга кўмаклашиш истагидан руҳланган 34 та миллий юристлар уюшмаси вакиллари томонидан қабул қилинди. Ҳозирги кунда бу ташкилот барча аҳоли яшайдиган қитъаларда 180 дан ортиқ мамлакатдан 40.000 дан ортиқ ҳуқуқшунос ва 197 та ҳуқуқий уюшма ва жамоалардан иборат. ХЮУ Лондонда жойлашган, таркибида хусусан, ёш ҳуқуқшунослар халқаро уюшмаси, вояга етмаган судьялар халқаро уюшмаси, демократик ҳуқуқшунослар халқаро уюшмаси, Есперантист адвокатлар халқаро уюшмаси, лотин нотариуслар халқаро Иттифоқи, суд ижрочилари ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари халқаро Иттифоқи, судьялар халқаро Иттифоқи кабилар киради.

ХЮУ 1947-йилдан БМТ иқтисодий ва ижтимоий Кенгаши билан консултатив мақомга эга бўлди. Шунингдек, УНСИТРАЛ, Жаҳон Банки, халқаро Амнистия инсон ҳуқуқлари ташкилоти ва хусусий халқаро ҳуқуқ бўйича Гаага конференцияси билан ҳамкорлик қилади. ХЮУ ўзини сиёсий бўлмаган ташкилот деб эълон қилган.

Асосий мақсадлари:

*бутун дунёдаги ҳуқуқий уюшмалар ва ҳуқуқшунослар ўртасидаги муносабатлар ва ахборот алмашинувини рағбатлантириш;

*дунё бўйича юридик бирлашмалар ва ҳуқуқшуносларга уларнинг ташкил этилиши ва мақомини ривожлантириш ва такомиллаштиришда кўмаклашиш;

*дунё бўйича юридик бирлашмалар ва ҳуқуқшуносларга юридик хизмат кўрсатиш амалиётини ривожлантириш ва такомиллаштиришда кўмаклашиш;

*илмий жараённинг барча босқичларида ҳуқуқий ёрдам бериш;

*амалий масалалар бўйича қўшма тадқиқотлар орқали ҳуқуқнинг тегишли соҳаларида бир хилликни рағбатлантириш;

*бутун дунёда қонун устуворлигига мувофиқ адолат бошқарувини тарғиб қилиш;

*суд мустақиллиги ва ҳуқуқшуносларнинг ўз касбини аралашувсиз амалда қўллаш ҳуқуқини қўллаб-қувватлаш;

*ҳуқуқшуносларнинг ўзларига нисбатан инсон ҳуқуқларини жаҳон миқёсида қўллаб-қувватлаш;

*БМТ тамойиллари ва мақсадларининг юқорида қайд этилган йўналишларини уларнинг ҳуқуқий жиҳатларига кўмаклашиш, шу каби мақсадларга эга халқаро ҳуқуқий ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш ва улар фаолиятини мувофиқлаштиришга кўмаклашиш.

ХЮУ бу мақсадларга ўз фаолиятининг учта асосий йўналиши бўйича эришишни кўзда тутди:

- алоҳида ҳуқуқшуносларга унинг аъзоларига ўз органлари ва бўлинмалари орқали ёрдам кўрсатиш;

- миллий ҳуқуқий бирлашмалар фаолиятини қўллаб-қувватлаш, айниқса, ривожланаётган мамлакатларда;

- бутун дунёда ҳуқуқшуносларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш.

Яна бир ташкилот – *Халқаро Адвокатлар Уюшмаси* -1927-йил 8-июлда бир гуруҳ юристлар томонидан ташкил этилган ва 200 дан ортиқ мамлакатдан 2 млн.дан ортиқ юристни 120 дан ортиқ адвокатлик уюшма, ташкилот ва федератсияларни бирлаштиради. Иттифоқнинг устав мақсадлари 3-моддасига мувофиқ: адолат манфаатларини, дунёдаги юристлик фаолиятини асосий тамойилларини тарғиб қилиш ва айниқса, Иттифоқ Уставида эълон қилинган; ҳуқуқий фанни тарғиб қилиш; халқлар ўртасидаги адолат тамойилларига

асосланган халқаро ҳуқуқий тартибни ўрнатиш талаби; шу каби мақсадлар билан миллий ва халқаро нодавлат ташкилотлар билан ҳамкорлик; ҳуқуқшунослар, уларнинг бирлашмалари ва ҳуқуқ жамиятлари ўртасида халқаро даражадаги муносабатларни ўрнатиш ва қўллаб-қувватлаш ҳамда тажриба алмашиш; ҳуқуқшунослар ва уларнинг ташкилотларининг халқаро даражадаги касбий мақомини биргаликда ўрганиш ҳисобланади. Халқаро Адвокатлик Уюшмаси Бирлашган Миллатлар ташкилоти ЕКОСОС, Европа Кенгаши ва Халқаро Жиноий Суд билан консултатив мақомга эга.

Ҳар йили бар уюшмаси бутун дунё бўйлаб кўплаб семинарлар ва халқаро Конгресс ўтказилади. Ушбу тадбирлар иштирокчилари дунёнинг турли мамлакатларидан келган ҳуқуқшунослардир. Мазкур семинар ва конференциялар ўзаро шериклик муносабатларини ўрнатиш, мавжуд муаммоларни муҳокама қилиш ва ўзаро тажриба алмашиш имконини бермоқда. Халқаро Адвокатлар Уюмаси матбуот органлари: “Журисте Интернационал” ва УИСА HEWC. Иттифоқ қароргоҳи Парижда жойлашган. ХАУ-етти расмий тилга эга бўлган ягона йирик халқаро ҳуқуқий ташкилот: португал, араб, немис, француз, инглиз, испан ва италян тиллари. Ишчи тиллар-инглиз, француз ва испан тиллари. Иттифоқ амалиётчи юристлар учун индивидуал аъзоликни, уларнинг бирлашмалари учун жамоавий аъзоликни ва юридик касб аъзолари (судьялар) ва бошқа халқаро ва миллий ташкилотлар учун ассотсиатив аъзоликни (индивидуал ва жамоавий) таклиф этади. Алоҳида аъзоларни ХАУ га қабул қилиш масаласи Ижроия қўмита томонидан, жамоа аъзолари-Ижроия қўмита тавсиясига кўра бошқарув Кенгаши томонидан ҳал этилади. 1971-йилдан бошлаб эса Нью-Ёрк, Женева ва Венада Бирлашган Миллатлар ташкилотида нодавлат ташкилот сифатида консултатив мақомга эга бўлди. ХАЮ Халқаро Жиноят Суди билан ҳам ҳамкорлик қилади. Иттифоқнинг бошқарув органлари Бош Ассамблея, бошқарув Кенгаши ва Ижроия қўмита ҳисобланади. Бу органлар Иттифоқнинг сиёсати ва мақсадларини белгилайди.

Бош Ассамблея энг юқори бошқарув органи сифатида йилига камида бир марта учрашади. Йиғилиш кун тартиби Ижроия қўмита томонидан белгиланади. Ассамблея ХАУ бухгалтерия ҳисобини тасдиқлайди, Уставга ўзгартиришлар киритади, президентни, биринчи витсе-президентни, Ижроия қўмита аъзоларини, фахрий президентларни ва аъзоларни ва аудиторни сайлайди. Қарорлар Низомни ўзгартириш ёки ХАЮни тарқатиб юбориш тўғрисидаги қарордан ташқари ҳеч қандай чекловисиз оддий кўпчилик овоз билан қабул қилинади, бу эса малакали кўпчилик овоз беришни талаб қилади.

Бошқарув Кенгаши Ижроия қўмита раҳбариятини кузатиш ва Мажлис ваколатига кирмаган масалаларни ҳал этиш учун мўлжалланган маслаҳат органидир. Хусусан, Кенгаш ХАЮнинг бюджети ва ички низомларини қабул

килади, шунингдек аъзолик бадаллари миқдорини белгилайди. Бошқарув Кенгаши Ижроия қўмита аъзолари, маслаҳатчилар, Конгресс президентлари, ўз мамлакатларини ифодаловчи миллий вitse-президентлар, минтақавий котиблар, энг муҳим қўмита раҳбарлари, фахрий президентлар ва бошқалардан иборат.

Ижроия қўмитаси ХАЮ кундалик бошқарувини амалга оширади ва Президент, ўтган Президент, сайланган Президент, биринчи вitse-Президенти, ҳуқуқий лойиҳалар раҳбари, ривожланиш директори, молиявий директори, бош котиби ва кейинги йиллик Конгресс Президенти каби доимий аъзолари Ассамблеяси қарорларини бажарилишини назорат қилади.

Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро ҳуқуқ ва Адлия тизимининг халқаро стандартлари соҳасида фаолият юритувчи нодавлат ташкилот - **Халқаро Юристлар Комиссияси**га алоҳида эътибор қаратиш лозим. Комиссия турли мамлакатлардан 60 нафар таниқли ҳуқуқшунос (судьялар, ҳуқуқшунослар, олимлар) доимий гуруҳ ҳисобланади. Комиссия 80 дан ортиқ мамлакатларда миллий бўлимлар ва филиалларга эга. Комиссия котибияти Женевада (Швейсария) жойлашган. Котибият ва умуман комиссия иши ҳуқуқшунослар, судьялар, суд тизимлари ва Адлия тизимларининг инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва рағбатлантириш, қонун устуворлиги ва халқаро ҳуқуқни ривожлантиришдаги ролини мустаҳкамлашга қаратилган.

ХЮК Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг иқтисодий ва ижтимоий Кенгаши, Бирлашган Миллатлар ташкилотининг таълим, илмий ва маданий ташкилоти (ЮНЕСКО), Европа Кенгаши ва Африка Иттифоқи билан консултатив мақомга эга. Ташкилот Америка давлатлари ташкилоти ва парламентлараро Иттифоқнинг турли органлари билан ҳам ҳамкорлик қилади. ХЮК мунтазам равишда миллий ва халқаро судларда, хусусан, инсон ҳуқуқлари бўйича Европа суди, Америка судлари ва дунёнинг турли мамлакатларидаги энг юқори судларда учинчи шахс сифатида фаолият юритади.

1986-йилда ХЮК халқаро ҳуқуқ соҳасидаги таниқли экспертлар гуруҳини иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактда давлатларнинг мажбуриятлари ва чегараларини ўрганиш учун бирлаштирди. Натижада ҳозирги кунда иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар соҳасида халқаро ҳуқуқ учун қўлланма бўлган Лимбург тамойиллари яратилди.

ХЮК ютуқлари орасида 1998-йил Рим Низомининг қабул қилиниши натижасида, ХЮК раҳнамолигида ташкилотлар томонидан чақирилган анжуманида қабул қилинган Халқаро Жиноий Судни яратилиши ҳисобланади. Ташкилот барча шахсларни ҳимоя қилиш бўйича халқаро Конвенсия,

қийноқларга қарши Конвенсияга ихтиёрий протокол, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактга ихтиёрий протокол ва халқаро инсон ҳуқуқлари қонунчилигининг кўпол бузилиши ва халқаро инсон ҳуқуқлари бузилиши қурбонлари учун жиддий қонунбузарликларни ўз ичига олади.

1978-йилда ХЮК томонидан “судьялар ва юристлар мустақиллиги маркази ташкил этилиб”, суд мустақиллиги тўғрисидаги асосий принциплар БМТнинг юристлар роли тўғрисидаги асосий принципларини ишлаб чиқиш ва қабул қилишда муҳим аҳамият касб этди.

2004-йилда Берлинда бўлиб ўтган анжуманда терроризмга қарши курашда инсон ҳуқуқларини ҳурмат қилиш ва қонун устуворлиги тўғрисида Берлин Декларацияси қабул қилинди. Унинг ойлик онлайн ахборотномаси ҳам ушбу мавзуга бағишланган. 2009-йилда ХЮК террорчиликка қарши курашнинг халқаро ҳуқуққа таъсири ва дунёда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича батафсил тадқиқотни эълон қилди. “Оценивая ущерб, призывая к действиям” доклад бўйича 16 мамлакатга миссиялар ўтказиб, турли мамлакатлар қонунчилиги ва амалиётини таҳлил қилганидан сўнг бир гуруҳ судьялар ва халқаро ҳуқуқ профессор-ўқитувчилари раҳбарлигида чоп этилди.

ХЮК шунингдек, “Жазосизликка қарши кураш орқали инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва тарғиб қилиш тамойиллари мажмуи ва халқаро ҳуқуқ ва гуманитар ҳуқуқ бузилишлари қурбонлари учун ҳуқуқий ҳимоя ва репаратсия учун асосий принциплар ва кўрсатмалар”ни ишлаб чиқди.

Айни пайтда ХЮК халқаро ҳуқуқни ривожлантириш, суд мустақиллиги, судьяларнинг мустақиллиги ва жавобгарлиги, ҳуқуқшунослар ва юристлар уюшмаларининг роли, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, жумладан, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар ва қонун устуворлиги бўйича халқаро ва маҳаллий даражаларда ўз ишини давом эттирмоқда. Комиссия бутун дунё бўйлаб фаолият юритади ва минтақавий ва тематик дастурларга эга.

Кейинги ташкилот - *Халқаро демократик Юристлар Уюшмаси* (ХДЮУ)

1946-йилда Парижда француз юристлари-қаршилик кўрсатиш ҳаракати иштирокчилари ташаббуси билан халқаро юристлар конференциясида ташкил этилган. ХДЮУ мақсади халқлар ўртасидаги ўзаро тушуниш руҳини мустаҳкамлаш мақсадида турли мамлакатлардан келган ҳуқуқшунослар ўртасидаги алоқаларни кенгайтиришдан иборат. Ҳар қандай ҳуқуқшунослар уюшмаси (миллий ёки халқаро), ҳуқуқий касб, ҳуқуқий мавқеига эга бўлган ёки ҳуқуқни ўрганиш, амалиёт ёки ўқитиш билан шуғулланадиган ва

Ассотсиатсиянинг мақсад ва вазифаларини тан олган ҳар қандай шахс ХДЮУ аъзоси бўлиши мумкин.

ЭКОСОС ва ЮНЕСКО билан консултатив мақомга эга ХДЮУ Олий органи Конгресс ва Конвенсиялар ўртасидаги бошқарув органи, ХДЮУ Кенгаши бир йилда бир марта йиғилади. ХДЮУ қароргоҳи Брюсселда жойлашган (Белгия).

ХДЮУНИНГ мақсадлари:

- юристлар ва ҳуқуқ бирлашмалари ўртасида алоқалар ва фикр алмашувларини йўлга қўйишга қўмаклашиш;
- Бирлашган Миллатлар ташкилоти Низомида белгиланган мақсадларни илгари суриш;
- ҳуқуқшуносларнинг халқлар ўртасида тинчлик ва ҳамкорликни сақлаб қолиш мақсадида қонун устуворлигини тарғиб қилиш ва демократия тамойилларини амалда қўллашни биргаликда ишлашни таъминлаш;
- экология ва соғлом муҳитни асрашга қўмаклашиш қонун устуворлиги учун кураш;
- қонун устуворлиги ва суд мустақиллигига қатъий риоя қилиш учун кураш
- инсон ҳуқуқлари ва гуманитар ҳуқуқ меъёрларининг миллий қонунчиликка интеграциялашувини рағбатлантириш.

Ассотсиатсия органлари: Бош Ассамблея, Кенгаш ва бюро. Бош Ассамблея Ассотсиатсиянинг олий органи ҳисобланади ва Ассотсиатсия номидан барча қарорлар, шу жумладан Уставга ўзгартиш ва қўшимчалар киритишга ваколатли ҳисобланади. Бош Ассамблея ҳар тўрт йилда бир марта йиғилади. Кенгаш ҳар 2 йилда бир марта учрашади ва бюро аъзоларидан, шунингдек уюшмалардан битта вакил-МАЮД аъзоларидан иборат. Бюро Бош Ассамблея томонидан сайланадиган Ассотсиатсиянинг Ижроия органи бўлиб, Ассотсиатсия ишини бошқариш учун жавобгардир.

Глобаллашув шароитида ҳуқуқшуносларнинг минтақавий ташкилотлари фаолияти муҳим аҳамият касб этади. Шундай қилиб, 1960-йилда ташкил этилган *Европа адвокатлар ва адвокатлик уюшмалари Кенгаши* Европа Иттифоқи ва Европа иқтисодий ҳудудида ҳуқуқий касб расман тан олинган ташкилот ҳисобланади. Ташкилот 28 делегацияларидан иборат бўлиб, унинг аъзолари 25 та Европа иттифоқи аъзо давлатларнинг ҳар биридан юристлар миллий адвокатлик уюшмаларининг тартибга солиш органлари томонидан тайинланади. Ташкилот бу жамиятларнинг барчаси Европа институтлари олдида ва улар орқали тахминан 700 минг Европа юристларини жамлайди .

Болгария , Хорватия, Македония, Руминия, Швейсария, Туркия ва Украина адвокатлик бирлашмалари томонидан вакил кузатувчи аъзолари ҳам бор ва улар *Европа адвокатлар ва адвокатлик уюшмалари Кенгаши*

томонидан ишлаб чиқилган кодексига риоя этишни кафолатлайди. Англия ва Уелс, Шимолий Ирландия ва Шотландиянинг юридик жамоалари каби мустақил ташкилотлар ҳам Кенгаш аъзолари ҳисобланади. Кенгаш қароргоҳи Брюсселда жойлашган.

4. Хорижий мамлакатларда адвокатлик фаолияти, Франция, АҚШ ва Германия мисолида

Франция

ХИХ аср охиридан бошлаб Францияда анъанавий тарзда мамлакат ижтимоий ҳаётида нуфузли ўринни эгаллаган юридик касбнинг мустақиллиги тамойилини ўрнатди. Франциядаги ҳуқуқий касб ҳар доим бошқа Европа мамлакатларига қараганда анча катта эркинликка эга бўлиб, бу ўз навбатида французлар энг бой анъаналарини шакллантиришга имкон берди. Айни пайтда, 40,000 дан кўпроқ Францияда адвокатлар бор.

1971-йил 31-декабрдаги қонунга мувофиқ бир қатор юридик касблар (юрист, адвокат ва тижорат судларида маслаҳатчи эксперт) ягона юрист касбига бирлаштирилди. 1992-йилда адвокат ва юридик маслаҳатчи янги ва ягона юридик касбга айланди. Бу ўзгаришларга тегишли инстанциялар судларида анъанавий ҳуқуқшунослар уюшмаларининг ташкил этилганлиги, мустақил деб топилганлиги ва бўйсунуш муносабатларига эга эмаслиги ҳамда ҳозирги кунда зарур деб топилган ягона касбий стандартларни қабул қилмаганлиги сабаб бўлди. Ушбу ўзгаришлар доирасида ягона уюшма ташкил этилиб, ҳуқуқшунос кадрлар тайёрлаш маркази ташкил этилди.

Францияда судда иштирок этишга ҳақли бўлган адвокатларнинг учта тоифаси мавжуд:

- адвокатлар, барристерлар ва кенгаш олдидаги барристерлар.
- Адвокатлар биринчи инстанция судларида вакиллик қилиш ҳуқуқига эга, апелляция судларида барристерлар ва ниҳоят, кассация судида ва Штатлар Кенгашида томонлар кенгашга барристерлар томонидан тақдим этилиши керак.

Ҳар бир суд ҳудудида фақат бита уюшма мавжуд. 181 та вилоят судлари бор.

Франциянинг ҳар бир суд минтақасида ягона бар уюшмаси мавжуд. Шундай қилиб, 181 та вилоят судлари бир хил миқдордаги бар уюшмаларга эга. Улар сони таркиби билан фарқ қилади: энг кичиги еттита, энг каттаси — 11 минг юристга эга.

Адвокатлик уюшмасининг раҳбари-уюшма аъзоларининг, шу жумладан стажёрларнинг яширин овоз бериш йўли билан икки йил муддатга сайланадиган Вакил ёки Раис. Уюшма раиси ҳам уюшма Кенгаши раиси

ҳисобланади. Кенгаш уюшма аъзоларининг, шу жумладан стажёрларнинг яширин овоз бериш йўли билан уч йил муддатга сайланади.

Миллий даражада француз адвокатлар уюшмалар аъзолари сайлайдиган бар уюшмалари Кенгашини ифодалайди. Адвокатлик бирлашмалар Кенгаши куйидаги тадбирларни амалга оширади:

- юристлар учун ўқув марказларини мувофиқлаштириш;
юристлар жамоасининг давлат органлари ва жамоатчилик олдида вакиллиги;
интизомий ва касбий ахлоқий меъёрларни ишлаб чиқиш.

- Француз адвокати ва унинг миждози ўртасидаги муносабатлар ихтиёрий битим билан белгиланади. Фуқаролик протсессуал хужжатларини тузиш ва протсессуал ҳаракатларда иштирок этиш учун йиғимлар фуқаролик протсессуал қонун хужжатлари билан белгиланади.

Маслаҳатлашувлар учун тўловлар, маслаҳат, аттестациядан талаб қилмайдиган ҳуқуқий хужжатларни ишлаб чиқиш, ва дебатларда гапириш миждоз билан келишилган ҳолда белгиланади. Ҳақ миқдорини суд иши натижаларига қараб белгилаш тақиқланади. Шу билан бирга миждоз учун иждобий суд қарори бўлган тақдирда асосий ҳақдан ташқари қўшимча бонус тўлашга рухсат этилади. Француз юристининг жавобгарлиги мажбурий касбий жавобгарлик суғуртаси шаклида қонун билан кафолатланади.

Адвокатларга қўлланадиган Интизомий жазолар:

- огохлантиришлар;
- ҳақорат;
- қонунни уч йилдан ортиқ бўлмаган муддатга амалда қўллашни вақтинчалик тақиқлаш;
- адвокатлик уюшмасидан чиқариш.

АҚШ

Америка Қўшма Штатларида уларда бошқа давлатлар каби фирмалари юрист ходимлари, корхоналар ҳуқуқий маслаҳатчилари, якка тартибдаги тадбиркорлар ҳуқуқшунослари деган Қўшма бундай бўлиниш йўқ ва “адвокат” деган атама ҳам мавжуд эмас, чунки ҳар қандай амалиётчи адвокат уюшмаси, яъни бар уюшмаси томонидан олинган имтиҳонлар асосида берилган лицензияга эга бўлиши керак. Қўшма Штатларда бир адвокат учун умумий шартлари “адвокат лаўйер” бор (яъни. тўғридан-тўғри адвокат) ва “Атторней ат Лав” (бир оз тор маънога эга бўлган атама).

Америка адвокатлар уюшмаси ихтиёрий аъзолик билан юристлар умуммиллий ташкилоти ҳисобланади. Адвокатлар уюшмаси иккита асосий мақсадга эга, шунинг учун икки томонлама вазифага эга. Биринчи вазифа-

ҳуқуқни ривожлантиришга кўмаклашиш ва умуман адолатни мустаҳкамлаш, фуқароларни ҳуқуқий тарбиялаш ва бошқалар. Иккинчи, муҳим вазифа ўз аъзоларига ёрдам, Америка юристлар профессионал даражасини яхшилаш, ва каби ҳуқуқий касбни ривожлантириш.

Америка Қўшма Штатларида адвокатлар ярмидан кўпи якка тартибда ёки икки ёки уч адвокатлар билан ишлашади. Бироқ Америка ҳуқуқий ҳамжамиятида адвокатуранинг асосий шакли катта (елликдан ортиқ ҳуқуқшунос) ҳуқуқ фирмаларидир. Бундай фирмалар одатда жиноят ишлари билан шуғулланмайдилар ва бой мижозлар, асосан корпоратсиялар билан шуғулланишни афзал кўрадилар. Ҳамкор- бу кенг амалиётга эга бўлган ва натижада юқори даромад ва ҳуқуқ фирмаси фойдасининг бир қисми ҳуқуқига эга бўлган адвокатдир. Иккинчи гуруҳ юристлар-бу шерик, одатда ўзининг кичик мижозларига эга бўлган ёки умуман йўқ бўлган ёш адвокатдир.

Юридик даража доктори қонун амалиёт учун етарли бўлади, лекин автоматик равишда адвокатлик ҳуқуқи билан шуғулланиш ҳуқуқини бермайди. Адвокатлик имтиҳонидан ўтиш керак бўлади, имтиҳондан сўнг ҳуқуқни қўллаш учун қабул қилинган шахс ўша давлатдаги барча судларда иштирок этишга ҳақлидир. Бошқа давлат судларида мижозларнинг манфаатларини ифодалаш учун янги текширувдан ўтиш ёки махсус рухсатнома олиш талаб этилади. Федерал судларда ишларни юритиш учун рухсатнома давлатда қонунни қўллаш учун қабул қилинган шахсларга автоматик равишда берилади.

Юридик бирлашмалар аъзолари нафақат амалиётчи ҳуқуқшунослар, балки юридик маслаҳатчи сифатида фаолият юритувчи шахслар, прокуратурада фаолият юритувчи ҳуқуқшунослардир. *Қўшма Штатларда ҳуқуқшунос уюшмаларнинг қуйидаги турлари мавжуд:*

- давлат бар бирлашмалари-лицензиялаш билан шуғулланади, барча давлат юристлар расмий бирлашмаси, адвокатлар томонидан профессионал ахлоқ риоя назорат, ва интизомий жазо юклайди;
- ихтиёрий бирлашмалар-ўз аъзоларининг малакасини ошириш ва ихтиёрий асосда бепул юридик ёрдам кўрсатиш билан шуғулланувчи шахар, давлат ва мамлакат миқёсида фаолият юритувчи юристлар уюшмаларидир.
- Умуммиллий, бу уюшмалар Америка адвокатлар уюшмаси томонидан мувофиқлаштирилган, 600,000 аъзолари бор. *Уюшма аъзоларига қуйидагилар киради:*
 - якка тартибдаги аъзолар: ҳуқуқшунослар, давлат идоралари юристлари, ҳуқуқ назариётчилари, ҳуқуқшунос талабалар;

- жамоа аъзолари: судьялар жамияти, адвокатлар Миллий ассотсиатсияси, жиноят юристлари Миллий ассотсиатсияси ва аёллар юристлари Миллий ассотсиатсияси каби юристларнинг махсус профессионал ташкилотлари.

Уюшма фаолиятининг умумий масалалари йиллик курултойларда кўриб чиқилади.

Юристларнинг ярмидан кўпроғи индивидуал фаолият билан шуғулланади. Корпоратсиялар манфаатларини таъминлашга ихтисослашган йирик компания ичидаги фаолият. Компания ичида қуйидаги адвокатлар бўлими мавжуд: хамкор - ҳуқуқ фирмаси фойдасининг бир қисми ҳуқуқига эга бўлган ҳуқуқшунос, ассотсиатор-фирмадан маош оладиган юрист.

ГЕРМАНИЯ

Германиядаги адвокатлик уюшмалар ҳудудий асосда тузилади ва шу ернинг судига тайинланган ҳуқуқшуносларни бирлаштиради. Кенгашнинг Ижроия органи Кенгаш бўлиб, одатда етти кишидан иборат. Агар Кенгаш аъзоларини танлашда муайян номзод учун кўпчилик овоз берилмаса, қуръа ташлаш амалга оширилади. Барча мавжуд немис бар бирлашмалари адвокатлар Федерал палатасида бирлашган. Германия федерал адвокатлар палатаси 50 йил олдин ташкил этилган ва 28 минтақавий палаталарни ўз ичига олади. Ташкилий-ҳуқуқий шаклида давлат ҳуқуқ корпоратсияси сифатида яратилган. Ҳар бир амалиётчи адвокат, албатта, палатанинг аъзоси бўлиши керак.

Кўшимча, Германияда немис адвокатлик уюшмаси бор, қайси ихтиёрий аъзо бўлган ташкилот ҳисобланади. Шундай қилиб, Германияда 102 минг юристдан 51 минг юрист уюшмага аъзоликка эга. Уюшма 237 та ҳудудий бирлашмалардан иборат. Ассотсиатсиянинг асосий вазифаси юристларнинг давлат органлари ва жамоатчилик олдидаги манфаатларини ифодалаш ҳамда Қонунчилик жараёнида иштирок этишдан иборат. Йил давомида уюшма томонидан 20-25 минг тингловчи учун 600 га яқин тадбир ўтказилади. Германия бар уюшмаси кўплаб халқаро ташкилотлар аъзоси ҳисобланади ва уларда немис юристлари манфаатларини ифодалайди. Улар орасида Халқаро юристлар Иттифоқи, Халқаро юристлар уюшмаси ва бошқалар бор.

1957 адвокатлик хизматлари учун тўлов тўғрисидаги Федерал Низомда минимал тариф миқдори кўрсатилган. Тариф ставкалари адвокатнинг аъзоси бўлган адвокат уюшмаси томонидан белгиланади ва ахлоқий стандартлар адвокатнинг ушбу ставкаларга мос келишини талаб қилади. Адвокатлар, шунингдек, Федерал бюджетдан тўланадиган аҳолига бепул ёрдам кўрсатади.

Ҳуқуқий этика масалалари Германияда алоҳида ўрин тутади. Шундай қилиб, барда Федерал қонун қуйидагича: “адвокат яхши ният билан

профессионал вазифаларини бажариши керак. Касб ичида ҳам, ташқарисида ҳам у ҳуқуқшунос лавозими талаб қиладиган ҳурмат ва ишончга лойиқ бўлиши керак”.

Натижада адвокат қуйидаги ҳолларда миждознинг тартибини қабул қилиш тақиқланади:

агар адвокатдан кутилган ҳаракатлар адвокатнинг бурчига зид бўлса;

адвокат маслаҳат ёки шу ҳолда қарама-қарши томон манфаатларини вакили бўлса (яъни.);

агар адвокат илгари судья, арбитр, прокурор ёки давлат муассасаси вакили сифатида бир хил ҳуқуқий низода иштирок этган бўлса;

агар у нотариус сифатида мустақил равишда ёки ҳуқуқ амалиётида иштирок этган Фахрий судлар ҳуқуқий ахлоқни бузиш ва интизомий жазо чораларини қўллаш билан боғлиқ ишлар билан шуғулланадилар.

Ҳар бир ернинг олий судига бириктирилган суд палатаси мавжуд бўлиб, у қуйи судларга нисбатан апеллатсия инстанцияси ҳисобланади. Бу палатадаги ишларни кўриб чиқишда профессионал судьяларнинг ҳам, ҳуқуқшуносларнинг ҳам ўзлари иштирок этадилар. Бундан ташқари, Федерал Олий суд ҳузурида фаолият юритувчи юристлар учун Сенат назорат органи вазифасини бажаради. Юрист жавобгарлигининг қуйидаги турлари белгиланган:

- 10 минг еврогача жарима;
- ҳуқуқни бир йилдан беш йилгача муддатга амалда қўллашни тақиқлаш;
- адвокатурадан чиқариш ҳисобланади.

5-Маъруза: Адвокатлик фаолиятида халқаро юридик хизмат кўрсатиш асослари ва вужудга келадиган айрим масалалари

Шиддат билан ўтаётган ХХИ аср турли хил ижтимоий муносабатларга бой бўлмоқда. Жумладан, адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам масалалари ҳам тобора ривожланиб бормоқда.

Бугунги кунда давлатлар ўртасида фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш катта амалий аҳамиятга эгадир. Давлатлар ўртасида иқтисодий, ижтимоий, маданий ва бошқа алоқаларни ривожлантириш зарурияти объектив бўлган бир пайтда ҳамда ушбу алоқаларни амалга ошириш вақтида вужудга келувчи муносабатларни тартибга солиш мақсадида халқаро ҳуқуқнинг ажралмас қисми сифатида халқаро шартномалар доирасида давлатлар ваколатли органларининг ўзаро ҳамкорлик ва ўзаро манфаатли муносабатларга киришиш принципи вужудга келди.

Адвокатлик фаолиятида халқаро ҳуқуқий ёрдам – бу бир давлатнинг суд ва бошқа ваколатли органлари томонидан бошқа бир давлатнинг суд ва бошқа ваколатли органларига адвокатлик ишларини кўришда амалий ёрдам кўрсатиши бўлиб, бу фаолият ўша ҳудуддаги қонунчилик билан тартибга солинади.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатишни ташкиллаштириш ушбу вазифани бажариш юклатилган махсус ваколатли давлат органларининг вазифаси бўлиб, уларга ушбу вазифаларни бажариш юзасидан махсус мажбурият юкланади. Чунки ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш жараёнини тўғри ташкиллаштириш давлатлар ва уни амалга оширувчи ваколатли органларнинг обрўсини ва салоҳиятини белгилайди.

Ўқув машғулотининг мақсади: тингловчиларда адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам тушунчаси ва икки томонлама ва кўп томонлама шартномалар асосида халқаро ҳуқуқий база,

Минск, Кишинев ва Москва Протоколлари асосида халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишни билишни кўзда тутади.

Ўқув машғулотининг вазифалари: тингловчиларда адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам тушунчаси ва икки томонлама ва кўп томонлама шартномалар асосида халқаро ҳуқуқий база, Минск, Кишинев ва Москва Протоколлари асосида халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ҳақида кўникмаларга эга бўлишни назарда тутади.

1. Адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам тушунчаси ва халқаро ҳуқуқий база

(Икки томонлама ва кўптомонлама шартномалар асосида)

Давлатлараро муносабатларда фуқаролик, иқтисодий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш деганда, бир давлатнинг ваколатли органи томонидан бошқа (хорижий) давлатнинг шундай органи топшириғи бўйича айрим протсессуал, тезкор-қидирув ва бошқа ҳаракатларни бажарилиши тушунилади.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги нормалар нафақат мазкур масалага доир махсус халқаро шартномаларда, балки бошқа икки томонлама ёки кўп томонлама халқаро шартномалар таркибида ҳам мавжуд бўлиши мумкин.

Бунда ҳуқуқий ёрдам тўғрисида сўров юбориш ва ижро этишнинг зарур шарти шундан иборатки, ҳамкорликка киришаётган давлатлардан ҳар бири кўп томонлама шартнома иштирокчиси бўлиши керак.

Халқаро муносабатларнинг жадал ривожланиши, глобаллашув ва интегратсия жараёнлари малакали халқаро-ҳуқуқий ёрдам, шу жумладан, адвокатлик фаолиятида халқаро ёрдам кўрсатишни тақозо этади.

Бу борада халқаро ҳуқуқ ва ички (миллий) ҳуқуқ ўртасидаги муносабатлар масаласи жуда муҳим ўринга эга.

Ҳар бир мамлакатнинг ҳуқуқий тизими давлатда мавжуд бўлган иқтисодий аҳволдан иборатдир. Миллий ҳуқуқий тизимларнинг ўзаро таъсирининг асосий муаммоси “ҳуқуқ лаёқатлилиги” иқтисодий асосга бевосита тегишли бўлмаган бундай ташқи ҳодисаларни акс еттириш билан ифодаланади.

Таъкидлаш лозимки, адвокатлик фаолиятда халқаро ёрдам кўрсатиш институтининг ривожланишига сиёсий вазият сезиларли таъсир кўрсатади.

Халқаро ҳуқуқий ҳамкорлик Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномалари, конституциявий қонунлар, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари асосида амалга оширилади.

Ҳуқуқий ёрдам соҳасидаги давлатлараро ҳамкорлик давлатлар ўртасида тузилган халқаро шартномалар асосида амалга оширилади. Фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга мўлжалланган адвокатура институти халқаро ҳуқуқий ёрдам доирасида хорижий давлатлар билан ҳамкорликда иштирок этмоқда.

Халқаро ҳуқуқий ёрдам универсал, минтақавий ва икки томонлама халқаро ҳуқуқий шартномаларга асосан кўрсатилади.

Бу борада қўлланиладиган қонунни тўғри белгилаш ўта муҳимдир. Ўзбекистон Республикасида кўчар мулкни мерос қилиб олиш васият қилувчининг охириги яшаш жойида мамлакат қонуни ва кўчмас мулкни мерос қилиб олиш - мазкур мулкнинг жойлашган жойида давлат қонуни билан тартибга солинади.

Бундай қоидалар, 1993 йил 22 январдаги Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги Минск Конвенцияси (Москва Протоколи), 2002 йилдаги Фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Кишенев конвенциясида мустаҳкамланиб ушбу ҳужжатлар иштирокчиларига ҳам таалуклидир.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси ўртасидаги бирон бир давлат билан икки томонлама халқаро шартномасида меросга эгалик қилиш бўйича бошқа қоидалар ўрнатилмаган бўлса.

Адвокатлар ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларидан келиб чиққан ҳолда, мурожат орқали тегишли маълумотларни, ҳужжатлар ва ахборотларни ёрдам кўрсатиш ҳақида кўрсатмалар (сўровлар) билан мурожаат орқали олиши мумкин.

Адвокатга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш учун тегишли равишда сўров тўлдирилиб, у нотариус имзоси билан тасдиқланган штамп билан тегишли шаклда тузилиши лозим.

Халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича амалиётда кўп учрайдигани, бу адвокатлар томонидан МДХга аъзо давлатларининг расмий органларига мурожаати ҳисобланади.

Халқаро шартнома шартларидан келиб чиққан ҳолда, мурожаат (сўров)ни тегишли хорижий тилга таржимаси талаб қилиниши мумкин.

Халқаро-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича бажарилган сўров белгиланган тартибда хорижий давлатнинг ваколатли органига ижро учун тақдим этилади.

Таъкидлаш лозимки, аксарият халқаро шартномалар адвокатларнинг сўровлари бўйича ўзаро ердам кўрсатиш Адлия вазирлиги ёки унинг ҳудудий органлари орқали амалга оширилишини талаб этади.

Адвокатлик фаолиятни амалга оширишда халқаро-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама халқаро-ҳуқуқий шартномалари қуйидагилар:

1. Ўзбекистон Республикаси ва Туркия Республикаси ўртасида фуқаролик, савдо ва жиной ишлар бўйича ўзаро ёрдам кўрсатиш тўғрисида Шартнома. Анқара, 23 июн 1994 йил қабул қилинган, 1997 йил 19 декабрда кучга кирган;

2. Ўзбекистон Республикаси ва Латвия ўртасида фуқаролик, оилавий, меҳнат ва жиной ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисида Шартнома. Тошкент, 23 май 1996 йил қабул қилинган, 1997 йил 11 апрелдан кучга кирган;

3. Ўзбекистон Республикаси ва Грузия ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиной ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Тбилиси, 28 май 1996 йил қабул қилинган, 1997 йил 27 июндан кучга кирган;

4. Ўзбекистон Республикаси ва Туркманистон ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиной ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Тошкент, 27 ноябр 1996 йил қабул қилинган, 1998 йил 21 июлда кучга кирган;

5. Ўзбекистон Республикаси ва Қирғизистон Республикаси ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиной ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Тошкент, 24 декабр 1996 йил қабул қилинган, 1998 йил 30 ноябрда кучга кирган;

6. Ўзбекистон Республикаси ва Литва Республикаси ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Тошкент, 20 феврал 1997 йил қабул қилинган, 1998 йил 10 июлда кучга кирган;

7. Ўзбекистон Республикаси ва Қозоғистон Республикаси ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар ва ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Алмата, 2 июн 1997 йил қабул қилинган, 1998 йил 30 октябрда кучга кирган;

8. Ўзбекистон Республикаси ва Озарбайжон Республикаси ўртасида фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Шартнома. Тошкент, 18 июн 1997 йил қабул қилинган, 1998 йил 15 июнда кучга кирган;

9. Ўзбекистон Республикаси ва Озарбайжон Республикаси ўртасида озодликдан маҳрум этилган шахсларни жазони ўташни давом эттириш учун ўтказиш тўғрисида Шартнома. Тошкент, 18 июн 1997 йил қабул қилинган, 1998 йил 15 июнда кучга кирган;

10. Ўзбекистон Республикаси ва Хитой Халқ Республикаси ўртасида фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Пекин, 11 декабр 1997 йил қабул қилинган, 1998 йил 28 августда кучга кирган;

11. Ўзбекистон Республикаси ва Украина ўртасида фуқаролик ва оилавий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Шартнома. Киев, 19 феврал 1998 йил қабул қилинган, 1999 йил 19 июнда кучга кирган;

12. 13. Ўзбекистон Республикаси ва Украина ўртасида озодликдан маҳрум этилган шахсларни жазони ўташни давом эттириш учун ўтказиш тўғрисида Шартнома. Киев, 19 феврал 1998 йил қабул қилинган, 1999 йил 20 июнда кучга кирган;

13. 20. Ўзбекистон Республикаси ва Чехия Республикаси ўртасида фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Шартнома. Тошкент, 18 январ 2002 йил қабул қилинган, 2003 йил 1 декабрдан кучга кирган;

14. 21. Ўзбекистон Республикаси ва Корея Республикаси ўртасида жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам тўғрисида Шартнома. Тошкент, 12 феврал 2003 йил қабул қилинган, 2004 йил 23 ноябрда кучга кирган;

15. 23. Ўзбекистон Республикаси билан Корея Республикаси ўртасида Фуқаролик ва хўжалик ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам тўғрисидаги Шартнома. Сеул, 2012 йил 20 сентябр қабул қилинган, 2013 йил 11 августдан кучга кирган.

16. 25. Ўзбекистон Республикаси ва Болгария Республикаси ўртасида фуқаролик ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисида Шартнома. София, 24 ноябр 2003 йил қабул қилинган, 2004 йил 11 мартда кучга кирган;

Адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича кўйидаги универсал характердаги халқаро ҳужжатлар билан тартибга солинади, шу жумладан, БМТ доирасида:

➤ Хорижий расмий ҳужжатларни легаллаштириш талабини бекор қилувчи Конвенсияси. Гаага, 1961 йил 5 октябр қабул қилинган, Ўзбекистон Республикаси учун 2012 йил 15 апрелдан кучга кирган.

2. Адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш (Минск, Кишинев ва Москва Протоколлари асосида)

Адвокатлик фаолиятини амалга оширишда халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш минтақавий ҳужжатлар ҳам муҳим аҳамиятга эга, улар МДҲ доирасида халқаро ҳуқуқий ёрдам:

Шу жумладан:

1. Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Конвенсия. Минск, 1993 йил 22 январда қабул қилинган бўлиб, Ўзбекистон Республикаси учун 1994 йил 14 майда кучга кирган.

2. Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва муносабатлар тўғрисидаги Конвенсия. Кишинёв, 2002 йил 7 октябрда қабул қилинган бўлиб, Ўзбекистон Республикаси учун 2019 йил 26 августда кучга кирган.

3. 1993 йил 22 январдаги Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги Конвенсия Протоколи (Москва, 1997 йил 28 март) ратификатсия қилиш ҳақида Қонун қабул қилинган бўлиб, 2019 йил 13 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан имзоланган учун 2019 йил 26 августда (Мазкур Протокол кўйидаги шарт билан ратификатсия қилинган: «Ўзбекистон Республикаси 22.1-моддани бажариш бўйича мажбуриятларни фақат амалдаги миллий қонун ҳужжатлари доирасида ўз зиммасига олади»).

Минск Конвенсияси, унга доир Баённома (Москва, 1997 йил 28 март) ва Кишинев Конвенсиясига аъзо давлатларнинг ваколатли органлари билан мазкур қарорнинг иловаларида назарда тутилган масалалар бўйича ҳамкорлик бевосита ушбу иловаларда кўрсатилган республика органлари (кейинги

ўринларда — ваколатли органлар) ёки уларнинг ҳудудий органлари ёхуд тасарруфидаги ташкилотлар томонидан амалга оширилади;

ваколатли органлар томонидан уларнинг марказий аппаратининг тегишли таркибий бўлинмалари ёки ҳудудий органлари ёхуд тасарруфидаги ташкилотларини (кейинги ўринларда — таркибий бўлинмалар) Минск Конвенсияси ва Кишинев Конвенсияси бўйича бевосита ҳамкорликни амалга оширишга масъул этиб белгилаш тўғрисида қарор қабул қилинади ҳамда уч кундан кечикмасдан Ташқи ишлар вазирлигига бу ҳақда хабар берилади;

ваколатли органларнинг Минск Конвенсияси ва Кишинев Конвенсияси бўйича ҳамкорликни амалга оширишга масъул этиб белгиланган таркибий бўлинмаларининг ушбу органлар раҳбарияти томонидан жиддий заруратсиз алмаштирилишига йўл қўйилмайди;

вазирликлар, идоралар ва бошқа ташкилотлар Минск Конвенсияси ва Кишинев Конвенсияси доирасида сўровларни кўриб чиқиш (ижро этиш) ва юборишда ваколатли органлар ҳамда уларнинг масъул таркибий бўлинмаларига тегишли маълумотларни тақдим этишда амалий ёрдам кўрсатади;

мазкур қарорнинг иловаларида назарда тутилган масалалар ваколатли органларнинг қонун ҳужжатлари билан белгиланган ваколат доирасига таъсир этмайди;

ваколатли органларнинг раҳбарлари Минск Конвенсияси ва Кишинев Конвенсиясидан келиб чиқадиган Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқларини амалга ошириш ҳамда мажбуриятларининг самарали бажарилиши учун шахсан жавобгар ҳисобланади.

Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги [Конвенсия](#) (Минск, 1993 йил 22 январ) ва унга доир [Баённомага](#) (Москва, 1997 йил 28 март) аъзо давлатларнинг ваколатли органлари билан ҳамкорликни амалга оширувчи Ўзбекистон Республикасининг ваколатли органлари рўйхати Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 17 ноябрдаги ПҚ-4895-сон қарори 1-иловасига мувофиқ;

Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги [Конвенсияга](#) (Кишинев, 2002 йил 7 октябр) аъзо давлатларнинг ваколатли органлари билан ҳамкорликни амалга оширувчи Ўзбекистон Республикасининг ваколатли органлари рўйхати Ўзбекистон

Республикаси Президентининг 2020 йил 17 ноябрдаги ПҚ-4895-сон қарори 2-иловасига мувофиқ тасдиқлансин.

Олий суд:

Жиноят, фуқаролик ва оилавий ишлар бўйича судда иш юритиш билан боғлиқ масалалар;

суд ҳужжатларини топширишга доир топшириқларни юбориш ва кўриб чиқиш ҳамда уларни топширишни тасдиқлаш;

суд протсессуал ҳаракатларини юритиш ва уларни ижро этиш бўйича топшириқларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

фуқаролик ва оилавий ишлар бўйича қарорлар, шунингдек шундай ишлар бўйича суд томонидан тасдиқланган ярашув битимларини тан олиш ва ижро этиш;

суд органлари ваколатига кирувчи бошқа масалалар.

Бош прокуратура:

Суднинг қарори ёки прокурорнинг розилиги (санкцияси) талаб қилинадиган протсессуал ҳаракатларни амалга ошириш;

ҳукмни тан олиш ва ижро этиш бўйича илтимосномалар;

топшириқни ижро қилиш жараёнида ҳуқуқий ёрдам сўраётган давлатнинг ваколатли вакиллари иштирок этиши ҳақидаги илтимосларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

прокурорнинг фуқаролик протсессуда иштирок этиши тўғрисидаги сўровларини юбориш ва кўриб чиқиш;

жиноий таъқибни амалга ошириш, шахсларни жиноий жавобгарликка тортиш ва (ёки) ҳукмни ижро этиш учун ушлаб бериш;

дастлабки терговни амалга ошириш билан боғлиқ топшириқлар;

иш юритувдаги жиноят ишлари билан боғлиқ масалалар;

қамокда сақланаётган ёки жазони озодликдан маҳрум қилиш тариқасида ўтаётган шахсни вақтинча топшириш, шунингдек уни транзит тарзида ўтказиш;

прокуратура органлари ваколатига кирувчи бошқа масалалар.

Бош прокуратура ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси:

Жиноят, фуқаролик ва оилавий ишлар бўйича мол-мулк даъволари берилган сўралаётган аҳдлашувчи томонлар ҳудудида истиқомат қилувчи шахсларнинг манзиллари, иш жойи ва даромадларини аниқлаш ҳақида ҳуқуқий ёрдам бериш тўғрисидаги сўровларни юбориш ва кўриб чиқиш;

жиноят ишлари бўйича судларнинг ҳукмлари (қарорлари)ни зарарни қоплаш қисми бўйича тан олиш ва ижро этиш бўйича илтимосномаларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

иш юритувдаги ижро ҳужжатлари билан боғлиқ масалалар.

Ички ишлар вазирлиги:

Суднинг қарори ёки прокурорнинг розилиги (санкцияси) талаб қилинадиган протсессуал ҳаракатларга тааллуқли бўлмаган иш юритувдаги жиноят ишлари билан боғлиқ масалалар;

суднинг қарори ёки прокурорнинг розилиги (санкцияси) талаб қилинмайдиган протсессуал ҳаракатлар билан боғлиқ топшириқни (сўровномани) ижро қилиш жараёнида ҳуқуқий ёрдам кўрсатишни сўраётган давлатнинг ваколатли вакиллари иштирок этиши ҳақидаги илтимосларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

аҳдлашувчи томонлар фуқароларининг ҳуқуқларини амалга ошириш учун, зарур бўлганда, жисмоний шахсларнинг рўйхатга олинган жойлари (манзиллари)ни аниқлаш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

шахсни тасдиқловчи ҳужжатларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

фуқароликка тегишлиликни аниқлаш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

судланганлик ҳақида маълумотларни тақдим қилиш ва айблов ҳукмлари ҳақида хабар бериш;

ички ишлар органлари ваколатига кирувчи бошқа масалалар.

Адлия вазирлиги:

Нотариал ҳаракатлар билан боғлиқ маълумотларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

пул мажбуриятларига нисбатан нотариал ҳужжатлар ва нотариусларнинг ижро хатларини тан олиш ва ижро қилиш ҳақидаги илтимосномаларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

адлия органлари соҳасига оид, шунингдек мазкур Рўйхатда кўрсатилмаган бошқа фуқаролик ва оилавий масалалар.

Адлия вазирлиги ҳузуридаги Давлат хизматлари агентлиги:

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш ҳақида ҳужжатларни юбориш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш;

юрidik шахслар ва бошқа тадбиркорлик субъектларининг рўйхатдан ўтганлиги билан боғлиқ маълумотларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

Халқ таълими вазирлиги:

Васийлик ва ҳомийликни белгилаш ва бекор қилиш билан боғлиқ масалалар;

фарзандликка олишни белгилаш ва бекор қилиш билан боғлиқ масалалар;

умумий ўрта таълим ҳақидаги маълумотларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги:

Олий ва ўрта махсус таълим ҳақидаги маълумотларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

Давлат солиқ қўмитаси ҳузуридаги Кадастр агентлиги:

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларнинг мавжуд ёки мавжуд эмаслиги ҳақида маълумотларни талаб қилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

«Ўзархив» агентлиги:

Архив маълумотномалари ва бошқа архив ҳужжатлари ҳақида маълумотларни талабқилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси:

Пенсия ва нафақалар бериш билан боғлиқ маълумотларни талабқилиш бўйича сўровларни жўнатиш ва кўриб чиқиш.

Фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Минск конвенсияси минтқавий халқаро ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади. Ушбу ҳужжат 22 январ 1993 йил қабул қилинган 1994 йил 25 март кунда кучга кирган. Қўйидаги давлатлар конвенсиянинг аъзо давлатлари ҳисобланади: Армения Республикаси, Беларус Республикаси, Қозоғистон Республикаси, Қирғизистон Республикаси, Молдова Республикаси, Россия Федератсияси, Тожикистон Республикаси, Туркменистон, Ўзбекистон Республикаси, Украина, Азарбайжон Республикаси, Грузия. Мазкур Конвенсияга 28.03.1997 йилдаги Протокол билан ўзгартиш киритилган. Ушбу Протокол Ўзбекистон Республикаси учун 2019 йил 13 декабрда қабул қилинган ЎРҚ-593 сон Қонуни билан кучга кирди.

Минск конвенсияси тузилиши. Конвенсия 5 бўлим 87 моддадан иборат бўлиб ИИ Бўлим. Фуқаролик ва оилавий ишлар бўйича ҳуқуқий муносабатлар.

Фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Кишинев конвенсияси минтқавий халқаро ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади. Ушбу ҳужжат 2002 йил 7 октябрда қабул қилинган бўлиб 2004 йил 27 апрелда кучга кирган, Кишинев Конвенсияси МДХ қўйидаги давлатларида амал қилади: Азербайжан Республикаси, Арманистон Республикаси, Беларус Республикаси, Қозоғистон Республикаси,

Қирғизистон Республикаси, Тожикистон Республикаси, Ўзбекистон Республикаси. Кишинев Конвенсиясига аъзо бўлмаган МДХнинг бошқа мамлакатлари (шу жумладан, Россия Федератсияси) учун 1993 йилги Минск Конвенсияси амалда.

Иккала Конвенсияларнинг аъзо давлатлари ҳуқуқий ҳимояни тақдим қилишда халқаро ҳуқуқдаги миллий режим принциpidан фойдаланадилар. Унга кўра шартнома томонларининг фуқаролари ва тегишли давлат ҳудудида яшовчи шахслар фойдаланадиган ҳуқуқлардан фойдаланадилар.

Шартномалашаётган давлатлар фуқаролари ва бошқа шахслар қаршиликсиз суд, прокуратура, ички ишлар органлари ва бошқа фуқаролик, оила, жиноят ишларини кўриш ҳуқуқига эга бўлган муассасаларга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга (адлия муассасаларига). Улар илтимосномалар киритиш, даъво кўзғатиш ва бошқа протессуал ҳаракатларни бажаришда шу давлат фуқаролари эга бўлган барча ҳуқуқлардан фойдаланадилар. Конвенсия қоидалари давлатлар томонидан қабул қилинган қонунлар асосида юридик шахслар учун ҳам қўлланилиши белгилаб қўйилган.

Шартномалашаётган давлатлар фуқаролари суд ва нотариал идораларига мурожаат қилганида қўшимча давлат божлари ва чиқимлардан озод қилинадилар ва бепул юридик ёрдамдан фойдаланадилар. Ҳар бир давлат ўз фуқароларидан қанча миқдорда бож олса конвенсияга аъзо давлатлар фуқароларидан ҳам шу миқдорда бож олади. Юқорида кўрсатилган имтиёзлар барча протессуал ҳаракатлар учун жорий қилинади (шу жумладан ижрога ҳам).

Оила ва мулкӣ ҳолат тўғрисидаги ҳужжатларни тақдим қилишда шартномалашаётган давлатларнинг ваколатли органлари томонидан тақдим этилади. Бунда тақдим этувчи тегишли давлат ҳудудида яшаш жойига эга бўлиши керак. Агар доимий яшаш жойига эга бўлмаса тегишли дипломатик ваколатхона томонидан берилган ҳужжатни тақдим қилиш етарли. Имтиёзлар бериш учун ваколатли муассаса тегишли муассасадан қўшимча маълумотлар ва тушунтиришлар талаб қилиши мумкин.

Тарафларнинг адлия муассасалари мазкур Конвенсия асосида марказлашган тарзда фуқаролик, оила, жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатадилар. Конвенсияга мувофиқ халқаро-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш фақатгина Адлия вазирлиги орқали амалга оширилиши белгилаб қўйилган. Тўғридан-тўғри халқаро-ҳуқуқий ёрдам кўрсатишга рухсат этилмайди.

Ушбу конвенсиянинг ижросини таъминлаш мақсадида Адлия муассасалари марказий, ҳудудий ва бошқа органлар билан бирга алоқа қилиш орқали амалга оширилади.

Ҳуқуқий ёрдам ҳажми. Тарафлар томонидан амалга ошириладиган ҳуқуқий ёрдам протсессуал ва бошқа ҳаракатлар тегишли давлат қонунчилигида назарда тутилган бошқа ҳаракатлар, шу жумладан: ҳужжатлар алмаштириш, тинтув, олиб қўйиш, ашёвий далилларни тақдим қилиш, экспертиза ўтказиш, сўроқ қилиш, шахсларни қидириш, фуқаролик ишлари бўйича суд қарорларини тан олиш ва ижро қилиш ва бошқалар ҳисобланади.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш топшириғи ва мазмуни. Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш топшириғида қуйидагилар бўлиши шарт: Сўраётган муассаса номи; Сўралаётган ҳуқуқий ёрдамнинг номи; Тарафларнинг исм-фамилияси, гувоҳлар, айбланувчилар ва ҳ.к. Вакилларининг исм-фамилияси, манзили; Топшириқ мазмуни; Етказилган зарар миқдорини кўрсатувчи маълумотлар.

Ҳужжат тақдим этилганлиги ҳақидаги топшириқда ҳужжатни қабул қилиб олувчи ва тақдим этувчининг манзили тўлиқ кўрсатилган бўлиши шарт. Топшириқ тегишли муассасанинг гербли муҳри ва имзо билан расмийлаштирилиши лозим.

Топшириқни бажарилишини таъминлашда томонлар ўз давлатлари қонунчилиги қўллайдди. Топшириқни юбораётган томоннинг илтимосига кўра топшириқ юбораётган томоннинг қонунини қўллаши ҳам мумкин. Топшириқни қабул қилган муассаса уни бажаришга ваколатли бўлмаса, топшириқномани ваколатли муассасага белгиланган тартибда юборади. Топшириқни бажаргандан сўнг уни топшириқ юборган томонга қайтариб юборади.

Ҳужжатларнинг ҳақиқийлиги. Томонларнинг ваколатли органлари томонидан белгиланган тартибда берилган ҳужжатлар барча конвенсиянинг аъзо давлатлари ҳудудида ҳақиқий ҳисобланади. Бир давлат томонидан берилган ҳужжат бошқа давлат ҳудудида расмий ҳужжат сифатида тан олинади.

Конвенсия тили. Томонлар конвенсия бўйича ёзишмаларни ўз давлат тилларида ҳамда рус тилида олиб борадилар. Агарда ҳужжатлар давлат тилида тайёрланган бўлса рус тилида тасдиқланган таржимаси илова қилинади.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш билан боғлиқ ҳаражатлар. Томонлар ўз ҳудудларида ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш билан боғлиқ барча ҳаражатларни ўзлари қоплайдилар.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатишни рад қилиш. Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги топшириқ тўлиқ ёки қисман рад этилиши мумкин. Агарда ушбу топшириқ бажарилиши давлат суверенитетига ёки ҳавфсизлигига ҳамда қонунчиликка зид бўлса рад этиши мумкин.

Шахсий мақом. Ҳуқуқ ва муомала лаёқати. Жисмоний шахснинг муомала лаёқати шахс қайси давлатнинг фуқароси бўлса ушбу давлат қонунчилиги билан белгиланади. Фуқаролиги бўлмаган шахснинг муомала лаёқати шахс қайси давлатда доимий яшаш жойига эга бўлса, шу давлат қонунчилиги билан белгиланади. Юридик шахснинг ҳуқуқий лаёқати қайси давлатда ташкил этилганлигига қараб белгиланади.

Мулк ҳуқуқи. Кўчмас мулкларга нисбатан мулкӣ ҳуқуқий муносабатлар кўчмас мулк жойлашган давлат қонунчилиги билан белгиланади. Мулкнинг кўчмас мулк эканлиги мулкнинг қайси давлатда жойлашганлигига қараб белгиланади. Транспорт воситаларига нисбатан мулк ҳуқуқи транспорт қайси давлатнинг махсус органи томонидан рўйхатдан ўтганлиги билан белгиланади. Мулкӣ ёки бошқа ашёвий ҳуқуқларнинг вужудга келиши ва тугатилиши вақтида мазкур мулк қаерда жойлашган шу давлат қонуни қўлланилади.

Битим шакли. Битим шакли тузилаётган давлат қонунчилиги билан белгиланади.

Ишончнома. Ишончнома шакли ва амал қилиш муддати ишончнома берилган давлат қонунчилиги билан тартибга солинади.

Битим бўйича тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари. Битим бўйича тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари битим тузилган давлат қонунчилиги асосан аниқланади. Агарда томонларнинг битимда бошқача ҳолат назарда тутилган бўлмаса.

Мерос. Тенглик ҳуқуқи. Барча Конвенсияга аъзо давлатларнинг фуқаролари бошқа давлат ҳудудида ўша давлат фуқаролари билан тенг ҳуқуқларда мерос олиш ҳуқуқларидан фойдаланадилар.

Мерос ҳуқуқи. Мулкка бўлган мерос ҳуқуқи мерос қолдирувчининг охириги яшаш жойи қонунчилиги билан тартибга солинади. Кўчмас мулкларга нисбатан мерос ҳуқуқи мулк жойлашган давлат қонунчилиги қўлланилади.

Мероснинг давлатга ўтиши. Кўчар мулк мерос қолдирувчи вафоти пайтида қайси давлат фуқароси бўлса шу давлатга, кўчмас мулк эса кўчмас мулк жойлашган давлатнинг мулкига айланади.

Васият. Васиятномани тузиш ва бекор қилиш ҳамда васиятноманинг шакли васият қолдирувчи васиятномани тузаётган вақтда яшаётган жойи қонунчилиги қўлланилади.

Мерос масаласини кўришга ваколат. Кўчар мулкка нисбатан мерос ҳуқуқини кўриш масаласи мерос қолдирувчи вафот этаётган вақтда яшаш жойи қонунчилиги асосида ҳал қиланади. Кўчмас мулкларга эса кўчмас мулк жойлашган давлат муассасаси ваколатлидир.

Мерос ҳуқуқи масаласида дипломатик вакил ва ваколатхона муассасалари ваколатлари. Мерос ҳуқуқи масаласида дипломатик вакил ва ваколатхона муассасалари (меросдан воз кечишдан ташқари), ўз давлатининг бошқа давлатлардаги фуқароларини меросга оид ҳуқуқларини ҳимоя қиладилар.

Меросни ҳимоя қилиш чоралари. Меросни ҳимоя қилиш чоралари мерос қолдирувчи фуқаро давлатининг дипломатик муассасаси ва ваколатхонаси томонидан амалга оширилади. Адлия органларининг илтимосномасига биноан қабул қилинган қарорлар ўзгартирилиши, бекор қилиниши ва кечиктирилиши мумкин.

Конвенсияни қўллаш билан боғлиқ юзага келувчи масалалар томонларнинг ваколатли органларининг ўзаро келишувига асосан ҳал қилинади.

Халқаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича яна бир муҳим ҳужжатлардан бири бу «Кишинёв шаҳрида 2002 йил 7 октябрда тузилган фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва муносабатлар тўғрисидаги Конвенсияга ҳисобланади. Унга Ўзбекистон Республикаси Президенти 2019 йил 26 августда аъзо бўлиш тўғрисида»ги янги Қонунни имзолади. Мазкур Қонун Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ташаббуси билан ишлаб чиқилди.

Мазкур ҳужжатга қўшилиши зарурати адлия органлари тизимида ҳужжатлар алмашинувининг соддарок механизми шакллантирилди. Шу жумладан, маълумки, ҳозирги вақтга қадар Ўзбекистоннинг МДХ мамлакатлари билан ҳуқуқий ёрдам масалалари бўйича муносабатлари 1993 йил 22 январдаги фуқаролик оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва муносабатлар тўғрисидаги Минск конвенсияси асосида амалга ошириб келинмоқда эди.

Кишинев конвенсияси реал таъсирга эга ва МДХ мамлакатлари ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларни йўлга қўйишда муҳим рол ўйнаган халқаро келишувлардан бири бўлган Минск конвенсиясининг такомиллашган муқобилидир.

Кишинев конвенсияси комплекс характерга эга бўлиб, ҳуқуқий ҳимоядан фойдаланиш тартибини белгилаб беради, ўзаро ҳуқуқий ёрдамнинг турли

шакл ва кўринишлари, уни кўрсатиш, шунингдек суд қарорларини ўзаро эътироф этиш ва ижро этиш тартиби ва шартларини ўз ичига олади.

Минск конвенциясидан фарқли ўлароқ, Кишинёв конвенциясига кўшилиш қуйидагиларга имкон яратади:

- иқтисодий масалаларни ҳал этишга доир ишларни тартибга солиди;

- Озарбайжон, Арманистон, Беларус, Қозоғистон, Қирғизистон ва Тожикистоннинг ваколатли органлари томонидан бевосита муносабатини амалга оширади;

- алоҳида ҳолларда факсимиле алоқа бўйича ёки коммуникация воситаларининг бошқа турларидан фойдаланган ҳолда топшириқларни юборади;

- фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича экспертизаларни ташкиллаштириш ва ўтказишда ҳуқуқий ёрдам кўрсатади ҳамда уларни амалга ошириш ва молиялаштириш тартибини регламентга солиди ва ҳ.к

Умуман олганда, ушбу Конвенцияга кўшилиш алоқаларни номарказлаштиришга хизмат қилади. Бу эса, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва бошқа органлардан келиб тушадиган мурожаатларни тезкор кўриб чиқиш, суд жараёнларининг чўзилишини олдини олиш, ҳамда почта харажатларини йўқ қилиш ва вақтни тежаш имконини беради.

Масалан, Минск Конвенцияси доирасида битта сўровни кўриб чиқиш амалиётда 3 ойдан 6 ойгача вақтни талаб этади. Ваколатли орган, масалан, Ўзбекистон Республикаси Олий суди сўровни Қозоғистон Республикасининг ваколатли органларига юбориш учун Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига жўнатади. Ҳужжат Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан Қозоғистон Республикаси Адлия вазирлигига, у ердан эса, Қозоғистон Республикасининг ваколатли судларига юборилади.

Таъкидлаш жоизки, у 1994 йилдаги Минск конвенциясига асосланади ва унинг мантиқий давоми ҳисобланади. Ҳужжатларнинг бир хил номланиши ва ўхшаш тузилмага эгаллиги (иккаласи ҳам 5 бўлимдан иборат, уларни номлари ҳам бир хилда) бежиз эмас. Уларнинг мазмуни ҳам бир хил. Кишинёв конвенцияси матни базавий тамойиллар, умумий тартиб-таомилларга оид масалалар, шунингдек никоҳ-оила ва мулкый муносабатларни тартибга солиш борасида олдинги ҳужжатни сўзма-сўз такрорлайди.

Адвокатлар юқорида қайд этилган ҳуқуқий ердам ва муносабатларни амалга оширишга қаратилган халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар асосида иш фаолиятини олиб бориш учун муҳим заминдир.

Шундан қилиб, Ўзбекистон Республикасида эса адвокатлар халқаро шартномаларни инобатга олган ҳолда, чет эл ҳуқуқи нормаларини қўллайди.

Адвокатлар халқаро шартномалар талабларига мувофиқ тузилган ҳужжатларни қабул қилиб олади, шунингдек, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига зид келмаса, уларга бошқа

давлатларнинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган шаклда тасдиқловчи устхатлар ёзади.

Чет эл фуқароси вафотидан кейин унинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қолган мол-мулкни қўриқлаш ёки Ўзбекистон Республикаси фуқароси вафот этганидан кейин чет эл фуқаросига тегишли бўлган мол-мулкни қўриқлаш, шунингдек бундай мол-мулк хусусида меросга бўлган ҳуқуқ ҳақида гувоҳномалар бериш билан боғлиқ ҳаракатлар Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Адвокат томонидан тасдиқланган, чет элда амал қилишга мўлжалланган, амал қилиш муддати кўрсатилмаган ишончномалар уларни берган шахс томонидан бекор қилингунига қадар ўз кучида қолади.

Чет элда бошқа давлатлар ваколатли органларининг мансабдор шахслари иштирокида тузилган ёки улардан келаётган ҳужжатлар расмийлаштирилган ёки апостил қўйилган тақдирдагина нотариус томонидан қабул қилинади.

Бундай ҳужжатлар Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларида ва халқаро шартномаларида назарда тутилган ҳолларда расмийлаштирилмаган ёки апостил қўйилмаган ҳолида адвокат томонидан қабул қилинади.

Адвокатнинг бошқа давлатлар адлия органлари билан ўзаро муносабатлари тартиби Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ва халқаро шартномалари билан белгиланади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаси адвокатга Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган нотариал ҳаракатни амалга ошириш ваколатини берса, адвокат бу ҳуқуқий ҳаракатни Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги белгилаган тартибда амалга оширади.

6-Маъруза: Адвокатнинг оилавий-мулкӣ муносабатларидан келиб чиқадиган низоларни ҳал этишдаги иштироки

Мазкур мавзунини мазмунини ёритиб беришда мисол тариқасида эрхотиннинг биргаликдаги мол-мулкни бўлиш масалалари тўғрисида тўхталиб ўтилади ва бу соҳани тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қуйидагилардан иборат бўлади:

1. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси (23-28-моддалари);
2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси;
3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (223 – 225-моддалари);
4. Ўзбекистон Республикасининг «Нотариат тўғрисида» Қонуни.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат Божи Тўғрисида» Қонуни.
6. Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг 2019 йил 4 январдаги 2-мҳ-сон «Нотариуслар томонидан нотариал ҳаракатларни амалга ошириш тартиби тўғрисида йўриқномани тасдиқлаш ҳақида» Буйруғи.
7. Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг 2020 йил 29 майдаги 112-мҳ-сон «Нотариуслар томонидан амалга ошириладиган ҳуқуқий ва техник тусдаги қўшимча ҳаракатлар учун ундириладиган тўловларнинг максимал миқдорларини тасдиқлаш тўғрисида» Буйруғига илова.
8. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2011 йил 20 июлдаги «Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида» 6-сонли қарори.
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 18 ноябрдаги 726-сон қарори билан тасдиқланган Нотариуслар томонидан кўчмас мулкларни бошқа шахсга ўтказиш ҳақидаги битимларни тасдиқлашнинг маъмурий регламенти

Мулк ҳуқуқининг вужудга келиши асослари:

- Меҳнат фаолияти, интеллектуал фаолият натижалари;
- Мол-мулкдан фойдаланиш соҳасидаги тадбиркорлик ва бошқа хўжалик фаолияти;
- Мол-мулкни яратиш, кўпайтириш, битимлар асосида қўлга киритиш;

- Давлат мол-мулкни хусусийлаштириш;
- Мерос қилиб олиш;
- Эгалик қилиш ҳуқуқини вужудга келтирувчи муддат;
- Қонун ҳужжатларига зид бўлмаган бошқа асослар.

Амалиётда эр-хотиннинг мулкӣ ҳуқуқ ва мажбуриятлари билан боғлиқ қуйидаги талаблар учрайди:

- 1) Эр-хотиннинг биргаликдаги мулки деб топиш тўғрисида;
- 2) Никоҳга қадар олинган мулк деб топиш тўғрисида ва уни талаб қилиб олиш тўғрисида;
- 3) Ўртадаги умумий мулкни бўлиш тўғрисида;
- 4) Умумий мулкдаги улушни аниқлаш тўғрисида;
- 5) Эр (хотин) нинг умумий мулкдаги улушини ажратиш тўғрисидаги.

Эр-хотиннинг биргаликдаги мулки

- 1) Никоҳ давомида орттирган мол-мулклари.
- 2) Никоҳ давомида орттирган мол-мулклари.
- 3) Никоҳ давомида орттирган мол-мулклари.
- 4) Тижорат ташкилотларига киритилган капиталдаги улушлари.

**Тижорат ташкилотларига
Киритилган капиталдаги улушлари**

- 1) Никоҳга қадар ўзига тегишли бўлган мол-мулки
 - 2) Ҳар бирининг никоҳ давомида ёки ундан олдин ҳады тариқасида олган мулки.
 - 3) Ҳар бирининг никоҳ давомида ёки ундан олдин мерос тариқасида олган мулки.
 - 4) Бошқа бепул битимлар асосида олган мол-мулки.
 - 5) Шахсий фойдаланишидаги буюмлар.
- ФҲДЁ органларида қайд этилмасдан бир оила бўлиб яшайдиган шахсларнинг мулкӣ низолари.

Умумий мол-мулкни бўлиш

- 1) Эр ва хотиндан бирининг талабига кўра.

- Кредиторнинг талабига кўра
- Ўзаро келишув асосида (нотариал ёки оддий ёзма шаклда).
- Никоҳда бўлган даврда
- Никоҳдан ажралишгандан кейин
- Кредитор эр ва хотиндан бирининг умумий мол-мулкдаги улушига ундирувни қаратганда.

2) Меросхўрларнинг талабига кўра.

3) Кредиторнинг талабига кўра.

Эр ва хотиннинг улушлари тенг бўлинади (агарда никоҳ шартномасида ўзгача тартиб белгиланган бўлмаса).

Мазкур тенглигдан чекиниш қуйидаги ҳолларда йўл қўйилади:

- Агар эр ёки хотин узрсиз сабабларга кўра даромад олмаган бўлса.
- Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни оила манфаатларига зарар етказган ҳолда сарфлаган бўлса.

Агар эр ва хотиндан бири умумий мол-мулкни эр ёки хотиннинг эркига зид равишда ва оила манфаатига мос бўлмаган ҳолда ўз хоҳишига кўра сарфлаган ёки бошқа шахсга ўтказган бўлса, уни бўлишда бу мол-мулк ёки унинг қиймати ҳисобга олинади.

Эр (хотин) ўзининг номига расмийлаштирган умумий кўчмас мол-мулкни тасарруф этиш бўйича битим тузиши учун хотин (эр)нинг нотариал тартибда тасдиқланган розилигини олиши лозим. Кўрсатилган битимни тузишга нотариал тартибда тасдиқланган розилиги олинмаган эр ёки хотин мазкур битим амалга оширилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан бошлаб 1 йил давомида бу битимни суд тартибида ҳақиқий эмас деб топишни талаб қилишга ҳақлидир.

Мол-мулк эр ёки хотиндан бирининг номига расмийлаштирилган ёхуд пул маблағлари кимнинг номига ёки эр ва хотиннинг қайси бири томонидан киритилган бўлишидан қатъий назар, улар ҳам эр ва хотиннинг умумий мол-мулки ҳисобланади.

7-Маъруза: Фуқаролик ва иқтисодий ишлар бўйича адвокатнинг суд музокараларида иштироки

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 244-моддаси суд музокараларига бағишланиб, унда суд музокаралари ишда иштирок этувчи шахсларнинг нутқларидан иборат бўлади.

Суд музокаралари иштирокчилари ўз чиқишларида суд томонидан аниқламаган ҳолатларга, шунингдек суд мажлисида текширилмаган далилларга асосланишга ҳақли эмас.

Дастлаб даъвогар ва унинг вакили, кейин жавобгар ҳамда унинг вакили сўзга чиқади. Бошланган суд процессида низо предметиға нисбатан мустақил талаблар билан арз қилган учинчи шахс ва унинг вакили тарафлардан кейин сўзга чиқади. Низо предметиға нисбатан мустақил талаблар билдирмаган учинчи шахс ва унинг вакили учинчи шахс ишда қайси даъвогарнинг ёки жавобгарнинг тарафида иштирок этаётган бўлса, шу даъвогардан ёхуд жавобгардан кейин сўзга чиқади.

Бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат этган прокурор, шунингдек давлат бошқаруви органларининг, ташкилотларнинг вакиллари ёки айрим фуқаролар суд музокараларида биринчи бўлиб сўзга чиқади.

Суд томонидан суд процессида иштирок қилишга жалб этилган ёки процессга ўз ташаббуси билан киришган давлат бошқаруви органларининг вакиллари суд музокараларида тарафлар ва учинчи шахслардан кейин сўзга чиқади.

Суд музокаралари иштирокчилари бир-бирларига луқма ташлаши мумкин. Охирги луқма ҳуқуқи доимо жавобгар ва унинг вакилиға тегишли бўлади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 244-моддаси ҳам иқтисодий суд музокараларига бағишланади. Унда ҳам Барча далилларни текшириш тугаганидан кейин суд мажлисида раислик қилувчи ишда иштирок этувчи шахслардан уларда иш бўйича қўшимча материаллар бор-йўқлигини аниқлайди. Суд бундай материаллар мавжуд бўлмаган тақдирда, суд музокараларига ўтиши кўрсатилган.

Суд музокаралари ишда иштирок этувчи шахсларнинг оғзаки чиқишларидан иборат бўлади. Музокараларда улар иш бўйича ўз нуқтаи назарини асослайди.

Суд музокараларида биринчи бўлиб даъвогар, кейин низонинг предметиға нисбатан мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахс ва жавобгар сўзга чиқади. Низонинг предметиға нисбатан мустақил талаб билан

арз қилмайдиган учинчи шахс ишда қайси даъвогарнинг ёки жавобгарнинг тарафида иштирок этаётган бўлса, шу даъвогардан ёки жавобгардан кейин сўзга чиқади.

Бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат этган прокурор, шунингдек давлат органларининг ва бошқа шахсларнинг вакиллари суд музокараларида биринчи бўлиб сўзга чиқади.

Суд музокаралари иштирокчилари суд томонидан аниқланмаган ҳолатларга ва суд мажлисида текширилмаган ёки суд томонидан йўл қўйиб бўлмайдиган деб тан олинган далилларга таянишга ҳақли эмас.

Ишда иштирок этувчи прокурор суд музокараларида низонинг мазмунига доир фикрини охириги бўлиб баён этади, бундан ушбу модданинг тўртинчи қисмида назарда тутилган ҳоллар мустасно.

Адвокатнинг суд жараёнидаги иштирокининг якуний ҳаракати унинг мунозараларда суд нутқи билан чиқишидир. Адвокатнинг суд жараёнидаги нутқлари айбланувчини ҳимоя қилишда жуда муҳимдир. Ҳар қандай ҳуқуқий жамиятда адвокатнинг классик қиёфаси биринчи навбатда унинг нутқи билан бог'лиқ.

"Адвокатнинг ҳимоя нутқи" та'рифи иккита тушунчадан иборат: умумий о'рнатилган "нутқ" тушунчаси ва "ҳимоя" ҳуқуқий тушунчаси.

Фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий процессуал ҳуқуқда вакиллик фуқаролар ва ташкилотларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, одил судловни амалга ошириш, қонунийликка риоя этиш ва уни мустаҳкамлаш.

Вакилининг суд жараёнига иштирок этиши ишнинг барча ҳолатларини янада тўлиқ аниқлашга, ташаббус кўрсатиш ва жараён иштирокчиларининг фаоллигини оширишга ёрдам беради.

Фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судда иш юритиш бўйича вакил сифатида профессионал фаолият билан фақат адвокатлар шуғулланиши мумкин.

Адвокатнинг нутқининг турлари:

1. Суд муҳокамаси доирасида нутқи
2. Луқма ташлаш
3. Апелляция, кассация инстанцияси судидаги нутқи

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал Кодексининг 173-моддасида Барча далилларни текшириш тугаганидан кейин суд мажлисида

раислик қилувчи ишда иштирок этувчи шахслардан уларда иш бўйича қўшимча материаллар бор-йўқлигини аниқлайди. Суд бундай материаллар мавжуд бўлмаган тақдирда, суд музокараларига ўтади. Суд музокаралари ишда иштирок этувчи шахсларнинг оғзаки чиқишларидан иборат бўлади. Музокараларда улар иш бўйича ўз нуқтаи назарини асослайди. Суд музокараларида биринчи бўлиб даъвогар, кейин низонинг предметига нисбатан мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахс ва жавобгар сўзга чиқади. Низонинг предметига нисбатан мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахс ишда қайси даъвогарнинг ёки жавобгарнинг тарафида иштирок этаётган бўлса, шу даъвогардан ёки жавобгардан кейин сўзга чиқади.

Бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат этган прокурор, шунингдек давлат органларининг ва бошқа шахсларнинг вакиллари суд музокараларида биринчи бўлиб сўзга чиқади.

Суд музокаралари иштирокчилари суд томонидан аниқланмаган ҳолатларга ва суд мажлисида текширилмаган ёки суд томонидан йўл қўйиб бўлмайдиган деб тан олинган далилларга таянишга ҳақли эмас.

Фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий процессуал ҳуқуқда

- вакиллик фуқаролар ва ташкилотларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш
- уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш
- одил судловни амалга ошириш
- қонунийликка риоя этиш ва уни мустаҳкамлаш

Вакилининг суд жараёнига иштирок этиши ишнинг барча ҳолатларини янада тўлиқ аниқлашга, ташаббус кўрсатиш ва жараён иштирокчиларининг фаоллигини оширишга ёрдам беради.

Фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судда иш юритиш бўйича вакил сифатида профессионал фаолият билан фақат адвокатлар шуғулланиши мумкин

Адвокат нутқи

- ✓ илтимоснома бериш
- ✓ ишни кўриб чиқиш тартиби тўғрисидаги ариза
- ✓ тараф томонидан эълон қилинган илтимоснома бўйича фикр билдириш
- ✓ қонунда назарда тутилган бошқа ҳолатлар

Прокурор Даъвогар ва унинг вакили, мустақил талаблар билан арз қилмаган учинчи шахс ва унинг вакили жавобгар ва унинг вакили, низо предметига нисбатан мустақил талаблар билан арз қилган учинчи шахс ва унинг вакили

Суд музокаралари иштирокчилари бир-бирларига луқма ташлаши мумкин. Охирги луқма ҳуқуқи доимо жавобгар ва унинг вакилига тегишли бўлади.

Суд янги ҳолатларни аниқлаш, янги ҳужжатларни ўрганиш лозим деб топиши, Ишни мазмунан кўришни тиклаш тўғрисидаги ажрим, Ишни мазмунан кўриш тугаши, Умумий тартибда суд музокаралари, Ҳал қилув қарорини қабул қилиш учун суднинг алоҳида хонага (маслаҳатхонага) кириши, Суднинг ҳал қилув қарорини ўқиб эшиттиришдан иборат бўлади.

Оммавий нутқнинг ҳаяжони ва кўрқуви

Матнни унутмайманми?

Нима учун мен?

Саволларга қандай жавоб бераман?

Тингловчилар нима дейди?

Нима дейман?

Мен кулгули эмасманми?

Кимга қараш керак?

Нимадан бошлаш керак?

Оммавий нутқнинг босқичлари

Кириш, Асосий қисм, Кульминация, қисми, Хулоса, Хайрлашув

Қоидани унутма, Маънодан узок кетма, Гапни чўзма, оз гапир, Кенг маъноли сўз гапир.

Фуқаролик процессуал ҳуқуқда суд музокаралари

- ✓ Тақдим этилган далилларни баҳолаш
- ✓ Фактларга ҳуқуқий баҳо бериш
- ✓ Иш бўйича ўз позициясини билдири
- ✓ Суд музокараси ишда иштирок этаётган шахсларнинг нутқларидан ташкил топган суд муҳокамасининг бир қисми

Фуқаролик процессида суд музокараларининг кетма-кетлиги:

Бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида мурожаат этган прокурор, шунингдек давлат бошқаруви органларининг, ташкисудга илотларнинг вакиллари ёки айрим фуқаролар суд музокараларида биринчи бўлиб сўзга чиқади, даъвогар ва унинг вакили, кейин жавобгар ҳамда унинг вакили сўзга чиқади, мустақил

талаблар билан арз қилган учинчи шахс ва унинг вакили тарафлардан кейин сўзга чиқади.

Мустақил талаблар билдирмаган учинчи шахс ва унинг вакили учинчи шахс ишда қайси даъвогарнинг ёки жавобгарнинг тарафида иштирок этаётган бўлса, шу даъвогардан ёхуд жавобгардан кейин сўзга чиқади.

Суд томонидан суд процессида иштирок қилишга жалб этилган ёки процессга ўз ташаббуси билан киришган давлат бошқаруви органларининг вакиллари суд музокараларида тарафлар ва учинчи шахслардан кейин сўзга чиқади.

Суд музокаралари иштирокчилари бир-бирларига лўқма ташлаши мумкин. Охирги лўқма ҳуқуқи доимо жавобгар ва унинг вакилига тегишли бўлади.

Адвокатнинг нутқ сўзлаши учун талаблар (химоячи, суд вакили) икки гуруҳга бўлиниши мумкин:
УМУМИЙ ТАМОЙИЛЛАР ВА ТЕХНИК УСУЛЛАР.

Суд нутқининг тамойилларига қуйидагилар киради

- қонунийлик
- ахлоқий бенуқсонлик
- мутаносиблик ва хушмуомалалик ҳисси
- мўтадиллик
- ҳолислик

Техник усулларга қуйидагилар киради :

- Ташқи таъсирлар, диққатни жалб қилиш,“ сеҳрлаш,
- Ҳаяжонли имо-ишоралар, паузалар,
- такрорлашни таъкидлайдиган мантиқий стресс, ҳиссий ва мантиқий чекинишлар ва бошқалар таассурот қолдиради,
- бу нафақат ақлга, балки ҳис-туйғуларга ҳам таъсир қилади, ёдлашга ёрдам беради, ишонч ҳосил қил ади.

Фуқаролик ишлари бўйича судда нутқ тузилиши

- ✓ Адвокат нутқининг тузилиши

- ✓ Нутқ сўзлаб чиқиш қилиш, аудитория билан мулоқот
- ✓ қилиш
- ✓ кўриб чиқиладиган иш бўйича дастлабки позицияни аниқлаш
- ✓ ишнинг ҳақиқий ҳолатларини тасдиқлаш ва асослаш
- ✓ далилларни таҳлил қилиш, уларни тизимлаштириш ва баҳолаш
- ✓ Ишни ҳал қилиш учун қўлланиладиган ҳуқуқий нормани аниқлаш
- ✓ Ишни ҳал қилиш бўйича таклиф бериш ҳусусий ажрим чиқариш бўйича таклиқ бериш
- ✓ Судьяларга яқуний мурожаат қилиш

Суд нутқининг фуқаролик процессидаги психологияси

Нутқ талаблари:

Мантиқий;(мантиқийлик, етарлилик, қарама-қаршиликсиз)

Маънавий;(Нуксонсиз)

Психологик.(Оддийлик, тушунарлилик, экспрессивлик)

ИЛОВАЛАР:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 12 январдаги “Иқтисодий протсессуал кодекси// www.lex.uz/docs/18942
2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси // <http://old.lex.uz/docs/180552>
3. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 12 январдаги “Фуқаролик протсессуал кодекси: //lex.uz/досс/5382974
4. Ўзбекистон Республикаси 1996 йил 27 декабрдаги Адвокатура тўғрисидаги // <https://lex.uz/docs/3106543>
5. Ўзбекистон Республикаси 1998 йил 25 декабрдаги “Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги //www. <https://lex.uz/docs/181809>
6. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд иш юритиш тўғрисидаги кодекси. <https://lex.uz/docs/3517337>
7. Ўзбекистон Республикасининг “Адвокатура тўғрисида”ги қонун. <https://lex.uz/docs/54503>.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 30 майдаги “Адвокатура фаолиятига замонавий ахборот-коммуникатсия технологияларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-263-сонли Қарори. //www. <https://lex.uz/ru/docs/4030912>
9. Ўзбекистон Республикасининг “Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги қонун. <https://lex.uz/docs/29626>.
10. Ўзбекистон Республикаси адвокатлар палатасининг ҳудудий бошқармалари хузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг буйруғи <https://lex.uz/docs/1458647>.
11. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси хузуридаги Олий малака комиссияси тўғрисидаги низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг буйруғи, <https://lex.uz/docs/4147426>
12. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. -Т.: Ўзбекистон, 2014
13. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. “Ўзбекистон Республикасининг кодекслари”, Т., “Адолат”, 2014.
14. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Т., 2013.
15. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-протсессуал кодекси. “Ўзбекистон Республикасининг кодекслари”, Т., “Адолат”, 2014.
16. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодекси. “Ўзбекистон Республикасининг кодекслари”, Т., “Адолат”, 2014.
17. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни. // Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 1-сон, 29-модда; 6-сон, 266-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1996 й., 9-сон, 141-модда; 1997 й., 2-сон, 56-модда; 9-сон, 241-модда; 1999 й., 9-сон, 229-модда.
18. Ўзбекистон Республикасининг “Адвокатура тўғрисида”ги Қонуни.//Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 2-сон, 48-модда; 2001 й., 1-2-сон, 23-модда; 2003 й., 5-сон, 67-модда; 2004 й., 1-2-сон, 18-модда; Ўзбекистон

Республикаси Қонун ҳужжатларитўплами, 2005 й., 37-38-сон, 280-модда; 2008 й., 52-сон, 514-модда; 2009 й., 39-сон, 423-модда.

19. Ўзбекистон Республикасининг “Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги қонуни. // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 й., 1-сон, 12-модда, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 й., 52-сон, 514-модда.

20. Ўзбекистон Республикасининг “Адвокатура институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 й., 52-сон, 514-модда.

21. Ўзбекистон Республикаси "Одам савдосига қарши курашиш тўғрисида"ги 17.04.2008 й. ЎРК-154-сон Қонуни // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2008 йил, 16-сон, 118-модда.

22. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Адвокатлик фаолиятини лицензиялаш ва адвокатлик тузилмаларини ташкил этиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарори. //Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й., 10-11-сон, 113-модда; 2012 й., 6-сон, 57-модда.

23. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 25.05.2012 й. 6-сон "Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг айрим масалалари тўғрисида"ги қарори

24. Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар: тўплам /Ўзбекча нашрининг масъул муҳаррири А.Х.Саидов. –Т.: «Адолат», 2004. – 520 б.

25. Ўзбекистон Республикаси ва инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар: инсон ҳуқуқлари бўйича универсал шартномалар. – Т.: Адолат. 2002. – 270 б.

26. Халқаро Меҳнат Ташкилотининг асосий конвенсиялари ва тавсиялари /Ўзбекча нашрининг масъул муҳаррири А.Х.Саидов. – Т., 2008. – 240 б.

26. Инсон ҳуқуқлари бўйича қўмита (ХР қўмитаси) фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пакт (1966)

27. Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича қўмита (СЕССР) иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пакт (1966).);

28. Иркий камситишни бартараф этиш бўйича қўмита (СЕРД) иркий камситишнинг барча шакллариغا барҳам бериш тўғрисидаги халқаро Конвенсия (1965).);

29. Хотин-қизлар камситилишини бартараф этиш бўйича қўмита (СЕДАВ) хотин-қизлар камситилишининг барча шакллариغا барҳам бериш тўғрисидаги халқаро Конвенсия (1979) ва унинг факултатив протоколи (1999) нинг бажарилишини назорат қилади.);

30. Қийноқларга қарши қўмита (САТ) қийноқларга қарши Конвенсия ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки камситувчи муомала ёки жазога қарши Конвенсия (1984).);

31. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ва Ўзбекистонда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш миллий тизими. /Масъул муҳаррир А.Х.Саидов. – Т.: “Ўзбекистон”, 2010.

32. Инсон ҳуқуқлари таълимига оид БМТ ҳужжатлари: тўплам /Масъул муҳаррир А.Х.Саидов. - Т.: “Фан ва технология”, 2014

33. Права человека и справедливое судопроизводство. Практическое пособие. /Отв. ред. А.Б.Гафуров. – Т.: Бактрияпресс, 2012.

34. Судебные органы зарубежных стран. Пособие /Отв. ред. А.Б.Гафуров. – Т.: Бактрия пресс. 2014. 240 с.

35. Адвокатская деятельность в Республике Узбекистан. В двух томах. Т.: «КОНСАУДИТИНФОРМ-НАШР», 2007. 382 с.

36. Юрист касб этикаси – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2013.-89б.

37. Ўзбекистон Республикаси давлат сайти: www.gov.uz

38. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари: www.пресс-сервисе.уз/рус/книги/

39. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси сайти: www.парliament.gov.uz

41. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати сайти: www.сенате.гов.уз
42. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги сайти: www.минжуст.уз
43. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Юристлар малакасини ошириш маркази сайти: www.узмарказ.уз
44. БМТ сайти: www.ун.орг
45. Халқаро шартномалар сайти: www.унтреатй.ун.орг. 9. [хттпс://www.еurope-lawйер.com/](http://www.еurope-lawйер.com/)
46. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январ. - Тошкент: «Ўзбекистон», 2017.-104 б.
47. Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни.Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 й., 1-2-сон, 1-модда, 2009 й., 52-сон, 554-модда.
48. “Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.// Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. – 1995. №12, – 262-модда.
49. “Ўзбекистон Республикасининг Ташқи сиёсий фаолияти концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги, 2012 йил 30 августда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Қонунини Лех.уз// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
50. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2011 й., 3-сон, 23-модда.
51. 2010 йил 28 сентябрда Ўзбекистон Республикасининг “Судлар, прокурорлар, терговчилар ва суриштирув органларининг хорижий давлатлар ваколатли органлари билан ўзаро ҳамкорлиги тартиби такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-протсессуал кодексига ўзгартиш ва қўшимча киритиш тўғрисида”ги Қонуни. Лех.уз// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
52. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1993 йил 22 январдаги Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ҳамда ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги конвенсия ва 2002 йил 7 октябрдаги Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги конвенсия қондаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида 2020 йил 17 ноябрдаги ПҚ-4895-сон қарори.
53. Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг айрим масалалари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленумининг қарори. 2012 йил 25 май, № 06-сон. . Лех.уз// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
54. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми "Судлар томонидан фарзандликка олиш ҳақидаги ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида”ги 2013 йил 11 декабрда 21-сонли қарори// Лех.уз// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
55. Ўзбекистон Республикасининг «Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»ги Қонуни ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 12 августдаги ПҚ-1602-сонли қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги тўғрисидаги низомга асосан 2015 йил 25 декабр куни «Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг коррупцияга қарши экспертизасини ўтказиш услубиётини тасдиқлаш тўғрисида» Ўзбекистон

Республикаси Адлия вазирининг 384-мх-сон буйруғи //Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 51-сон, 644-модда

56. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 2 март куни 62-сонли қарори “Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ намунавий қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида” //Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 9-сон, 94-модда.

57. “Ўзбекистон Республикаси адлия органлари ва муассасалари ходимларининг одоб-ахлоқ қоидалари” Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 55-ум -сонли буйруғи билан 2016 йил 30 мартда тасдиқланган.

58. Аёллар ва болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилишга оид халқаро шартномалар ва Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. –Тошкент: Адолат, 2016. -500 б.

59. Мўминов А., Тиллабоев М. Инсон ҳуқуқлари. Дарслик. /Масъул муҳаррир А.Х.Саидов - Т.: Адолат, 2013.

60. Ўзбекистон Республикаси давлат сайти: www.gov.uz

61. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари: www.пресс-сервисе.уз/рус/книги/

62. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси сайти: www.парliament.gov.uz

63. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати сайти: www.сенате.gov.uz

64. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги сайти: www.минжуст.уз

65. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Юристар малакасини ошириш маркази сайти: www.узмарказ.уз

66. БМТ сайти: www.ун.орг

67. Халқаро шартномалар сайти: www.унтреатй.ун.орг.

68. Ўзбекистон Республикасининг янги Меҳнат кодекси. – [хттпс://lex.уз/досс/6257288](http://lex.уз/досс/6257288).

69. Ўзбекистон Республикасининг “Қасаба уюшмалари, уларнинг ҳуқуқлари ва фаолиятининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни. 2019 й. [хттпс://lex.уз/досс/-4631281](http://lex.уз/досс/-4631281).

Интернет манбаалар:

70. [.https://www.researchgate.net](https://www.researchgate.net)

71. [.https://www.norma.uz/](https://www.norma.uz/)

72. [.http://www.yeurasian-advocacy.ru/](http://www.yeurasian-advocacy.ru/)

73. [.https://legalquest.ru/](https://legalquest.ru/)

98. [.https://www.icj.org/](https://www.icj.org/)

99. [.http://advokatura.kz/](http://advokatura.kz/)

100. [.http://www.mcca.su/](http://www.mcca.su/)

101. [.https://cyberleninka.ru](https://cyberleninka.ru)

102. [.https://readera.org/](https://readera.org/)

Насуллаев Мубин Нутфуллаевич

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА АДВОКАТЛИК ФАОЛИЯТИНИ
ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ**

Маърузалар курси

Муҳаррир: Х.Эргашев

Техник муҳаррир: Б.Камолов

Босишга рухсат этилди 25.02.23 . Нашриёт ҳисоб табағи.....
Адади 100 нусха. Буюртма №_____. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш маркази
Тошкент, М.Улуғбек тумани, Катта дархон кўчаси – 6.